szombat
2004. október

•

A Magyar Zsidó
Kulturális Egyesület
folyóirata.
Megjelenik évente tízszer.

•

Szerkesztőbizottság:
Deák Gábor
Hoffman Iván
Itamár Jáoz-Keszt
Kovács András
Seres László
Székely Gábor
Tatár György
Turán Tamás

Szerkesztőség:
Szántó T. Gábor
(főszerkesztő)
Gadó János, Novák Attila

•

A megjelenést támogatja:
Ronald S. Lauder Alapítvány,

Nemzeti Kulturális Alapprogram,

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTÉRIUMA

Magyarországi Zsidó Örökség
Közalapítvány

•

A héber és jiddis szavak átírása
a szerzők felfogását tükrözi.

•

Terjeszti a HÍRKER Rt.,
NH Rt., a Kiadói Lapterjesztő
Kereskedelmi Kft

•

A kéziratok szerkesztése lezárult:
2004. szeptember 15-én.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1065 Budapest, Révay u. 16.
Bálint Zsidó Közösségi Ház,
234-es és 235-ös szoba.
Telefon: 311-9214/136, 137
Telefon/fax: (36-1) 311-6665
Szerkesztőségi órák
és hirdetésfelvétel:
csütörtökönként 16–17 óráig.

Lapunk e-mail címe:
info@szombat.org
Címünk az interneten:
http://www.szombat.org

Előfizethető a kiadóhivatalban,
illetve postautalványon
az OTP 11709002-20066703
„Szombat" számú alszámlán.
Lapengedély száma:
III/Kul/174/1989.

HU ISSN 0865-3844

Nyomdai előállítás:
Szikra Lapnyomda Rt.
Felelős vezető:
Matolcsy Miklós vezérigazgató
Internet:
www.szikralapnyomda.hu
E-mail: szikra.kervigh@szikra lapnyomda.hu

6. oldal

10. oldal

15. oldal

26. oldal

ÁLLÁSPONT

4 Novák Attila:
A tűrés határa

VILÁG

6 Az öngyűlölő kapitalista
Soros György esete Bushsal,
a jogállammal és a zsidókkal

22 Amerika választások előtt
Zsidó republikánus párt?

HAZAI DOLGAINK

10 Zsidó kövek magyar tájban

12 Vadászat nácivadászokra

13 Magyar zsidó könnyhét

15 „A rászorulók megsegítése igazi közösségépítés"
Interjú Háberman Zoltánnal

18 Levelesláda
Beszámoló az ortodoxia elnökválasztásáról

IZRAEL

19 „A tragédiák nem érnek véget a halottak eltemetésével"
Terror után – a rutinos izraeli gépezet

21 „Az élet értelmén elmélkednek"
Az izraeli terror áldozataival foglalkozók spirituális irányba fordulnak

TÖRTÉNELEM

23 Novák Attila
Herzl időszerűsége

MÉDIAKRITIKA

24 Elfogultságok

KULTÚRA

26 Susan Rubin Suleiman
Egy Zircre küldött képeslap

30 Oz Almog
(kritikai riport)

GYEREKROVAT

32 Nagyünnepi kavalkád

A tűrés határa

Egy maroknyi, magát Szálasi örökösének tartó nyilascsoport teleplakátozta a Nagykörutat. Október 15-re tüntetést szerveztek a Terror Háza előtt. A Mazsihisz nagy hatalmú ügyvezető igazgatója pedig arról beszélt, hogy tízezreket fog kivinni az utcára, sárga csillaggal.

A mai magyar társadalom egyik álproblémája a „zsidókérdés", míg a másik a „fasiszta veszély". Ezek nem létező problémák, mivel nem a társadalmi valóságra reflektálnak, hanem kicsiny szubkultúrák világát dimenzionálják túl és teszik megkerülhetetlen problémává. *Az országban virágzik a zsidó közösség, izraeli diákok és üzletemberek sokasága él itt háborítatlanul.*

Ugyanakkor tény az, hogy a mai magyar nyilasok a magyar történelem egyik legsötétebb figuráját választották példaképül, *így helyük a történelem szemétdombján,* a margón és a börtönben van. De ne tévesszen meg minket az általuk hordozott üzenet: pár tucat ember plakátol és masíroz, s jelentőségüket a modern média nagyítja fel olyan méretűvé, hogy sokat megélt idős emberek kezdenek félni nemcsak a „fasizmustól", hanem a demokráciától. Bár bagatellizálni nem szeretném őket, de *a nyilasok társadalmi veszélyessége kicsiny, hatásuk a közre minimális.* Arra viszont mindenképpen alkalmasak, hogy a baloldal politikai identitását megerősítsék. A hitközségnek is kapóra jöttek, a Mazsihisz, amely nem mer tüntetést szervezni a Demokrata vagy a lap tízéves fennállását ünneplő Fidesz-vezetők „anyapártja" székháza elé, olyanba kapaszkodott bele, ami számára semmi mást nem jelenthet, mint identitásképző műpolitikát. A maroknyi magyar nyilas nem veszélyes, amennyiben széles körű politikai és társadalmi elutasításban részesül – s már a Fidesz is elutasította őket. S mi az igazi veszély? Az, hogy a jobbközép Fidesz – jelenlétével és támogatásával – legitimálja, na nem a nyilasokat, hanem a radikális-mainstream jobboldalt, *s ezzel ismét – és újból – elriasztja magától a párttal amúgy szimpatizáló zsidókat.*

A Demokrata című lap, mely minden számában szélsőségesen Izrael-ellenes antiszemita írásokat közöl és fasiszta-nyilas könyveket hirdet, nemrég a miniszterként holokauszt-emléknapot bevezető Pokorni Zoltánnal és Pálinkás Józseffel együtt – a XII. kerületi fideszes önkormányzat támogatásával – ünnepelte fennállása tizedik évfordulóját. Lapjain sorra jelennek meg a Fidesz politikusai, olykor Szájer József, Orbán Viktor és Áder János mosolyog le ránk a címlapokról.

Az egymásrautaltság kölcsönös: a népszerű Demokrata magát a Fidesszel legitimálja, míg a Fidesz besöpri azokat a modern radikális jobboldali szavazatokat, melyeknek szócsöve és egyben formálója a Demokrata és köre. *Ez az igazi veszély, nem Bácsfi Diána jobb sorsra érdemes bölcsészhallgató ideológiai ámokfutása. A nyilasokat 1944-ben – jobb híján – a nácik hozták helyzetbe, de már korábban deportálták a vidék zsidóságát náluknál finomabb és kevésbé szélsőséges erők. Ezzel semmiképpen sem szeretném azt állítani, hogy a mai helyzet párhuzamba lenne állítható a második világháborúval, csak azt mondanám, nem szükségszerű, hogy szélsőséges programokat szélsőséges mozgalmak valósítsanak meg.*

Az ország legnagyobb ellenzéki pártja – szavazatmaximalizálási okokból – részt vesz a szélsőjobb újságjának ünnepségén, de elhatárolódik a nem mainstream, szelidíthetetlen, megvehetetlen szélsőjobbtól, a „Magyar Jövő" csoporttól. A hitközség – amely egyébként a magyar jobboldallal unfair politikát folytat – félvén az esetleges kormányváltástól, nem a Fideszt vagy a Demokratát, hanem e mindenki által (és joggal) marginalizált kis csoportot támadja. Jobboldali politikusokat nem szoktak meghívni hitközségi rendezvényekre, és a hitközség hajlamos arra, hogy egy blokként kezelje a tagolt jobboldalt, s marginalizálja azokat, akiket „jobboldalinak" tart. Nem szövetségeseket keres vagy hidakat épít – maximum közös üzletek hozzák össze a jobboldalhoz közel álló emberekkel.

Ráadásul a Mazsihisz úgy kanalizálja az antifasizmust, úgy próbálja a saját fontosságát bizonyítani, hogy a könnyebb ellenállás felé hajolva tovább hiszterizálja a valószínűleg percenként betelefonáló öreg zsidókat. *Úgy akarja az utcára vinni az embereket, hogy azért a politikai haszon is megmaradjon.* A Mazsihisz ügyvezető igazgatója, akinek szervezete maximum ötezer embert képvisel, azt meri mondani, hogy „tízezreket" vonultat fel (maximum a Hit Gyülekezete embereivel együtt jön majd ki e summa), s a sárga csillaggal való fenyegetéssel zárja ki önnönmagát a civilizált politikai életből. *Ebben az országban többet senki ne vegye fel a diszkrimináció jelképét, a sárga csillagot – akármit fantáziáljon is erről a Mazsihisz igazgatója.*

Magyarországon – eltérően más országoktól – nincs jelen az új, baloldali antiszemitizmus. Nem iszlám országokból érkezett, frusztrált és fiatal maghrebi bevándorlók vagy azok gyermekei gyújtogatnak és dobnak Molotov-koktélokat zsidó intézményekre, hanem autochton tradicio-

nális antiszemiták burkolják nézeteiket az Izrael-ellenességbe. Az antiszemitizmus Magyarországon eddig megállt a verbalitásnál. *S ez, elnézve az izraeli és a nyugat-európai helyzetet, nem kevés. Magyarország ma a béke szigete.* De elaludni nem érdemes, érdemesebb megnézni a Magyar Nemzetet, a Demokratát: Izrael bírálata és rágalmazása kiemelt helyet foglal el bennük, ugyanakkor a baloldalellenes újságírás két fő műhelye Magyarországon. Az a veszély, hogy – középjobb fórumok híján – a nem antiszemita Fidesz-szavazó (a többség) is ezen iskolázódik akkor, amikor politikai orientációját kialakítja és tovább „finomítja". Mivel alig van olyan jobboldali fórum (kivétel a Heti Válasz, a Fidelitas lapja, az Ufi etc.), mely nem a tradicionális jobboldal eszköztárát használva próbál meg szavazatokat gyűjteni, a középjobb politikusai soha nem húznak határvonalat a szélsőjobb elé. S ki tudja, mikor teszik majd visszavonhatatlanul felelőssé, állítják bűnbakká a harmadik világ nyomoráért Izraelt. Ekkor majd beérik a Demokrata-típusú politikai szocializáció.

A nyilasok kapóra jöttek mindenkinek: a „mainstream" politikai jobboldal végre „elhatárolódhat" a radikális nyilasoktól (akiket használni nem tud), és azt mondhatja: „ők a szélsőségesek". A Mazsihisz pedig – fantompolitikát űzve, identitását megőrizve – keménykedhet a nyílt, ám veszélytelen politikai arénában. Az eredmény előre látható: szigorú rendőri őrizettel őrzött maroknyi nyilas tüntet majd a Mazsihisz (azaz: rendfenntartók, plusz a szövetséges neoprotestáns erők) ellenében, akik – a magyar zsidóság hiányzó legitim fóruma nélkül – egy ember döntése nyomán veszik föl a sárga csillagot. Villognak a vakuk, forognak a kamerák. Közben a Demokratában újabb cikk jelenik meg arról, hogy milyen „vadállati kegyetlenséggel" verik az izraeli katonák a palesztin gyermekeket, míg a Magyar Nemzet – kolumnás cikkekkel – értekezik a világot fenyegető izraeli atomveszélyről, vagy rója meg Michael Moore filmrendezőt és Bush-ellenes propagandistát, hogy nemrég bemutatott agitprop „alkotása" miért nem Izrael-ellenes. A politikai tüntetés fogalmát és gyakorlatát pedig jól lejáratja a zsidó establishment. Közben a kutya ugat, a karaván pedig halad.

Mindenki jóleső érzéssel mehet haza.

Novák Attila

Sajtóközlemény

Gusztos Péter országgyűlési képviselő kifogásolta, hogy Pokorni Zoltán és Pálinkás József képviselők a Magyar Demokrata c. hetilap jubileumi ünnepségén dicsérték a lapot. Gusztos szerint a Magyar Demokrata antiszemita, amit Bencsik András főszerkesztő visszautasított.

A *Szombat* zsidó politikai és kulturális lap szerkesztősége a *www.antiszemitizmus.hu* honlapon dokumentálja a magyar sajtóban megjelenő antiszemita megnyilvánulásokat. Nem kívánunk aktuális politikai kérdésekben állást foglalni, sem ilyen vitákhoz érveket szolgáltatni, hanem arra törekszünk, hogy világosan kijelöljük az antiszemitizmus határait.

Dokumentációnk alapján a Magyar Demokrata számos szerzője és ezzel a főszerkesztője is aligha tudja megvédeni magát az antiszemitizmus vádjától: Izrael és a palesztinok konfliktusáról kizárólag elfogultan, egyoldalúan, a tényeket gyakran meghamisítva és elferdítve, gyűlöletkeltően tudósítanak. A magyar történelmi antiszemitizmust (Teleki Pál és Prohászka Ottokár munkássága, a zsidótörvények, vagy Buda 1944-es ostroma kapcsán) mentegetik, letagadják, vagy a védelmükbe veszik. A mai magyar antiszemitizmust „csak" letagadják, s előszeretettel reklámozzák a zsidógyűlölet keltésére alkalmas irodalmat.

Erről a *www.antiszemitizmus.hu* honlapot megtekintve bárki meggyőződhet.

A *Szombat* szerkesztősége

Budapest, 2004. szeptember 8.

Olvasóink írják

Tisztelt Szerkesztőség!

A Vasárnapi Újságban jelent meg egy interjú Bácsfi Diánával, a közismert fasiszta egyetemistával. Az interjúban nyíltan tagadja a holocaustot, nyíltan beszél arról, hogy ha hatalomra kerül, akkor a magyar zsidó vagyonokat azonnal elkobozza és a zsidókat az országból kiutasítja. Szálasi Ferencet éltető diplomamunkát készít az ELTE-n. Mindezt lehet? Mindez belefér a Magyar Köztársaság jogrendjébe? Hogyan készül a Szombat október 15-re, amikor is a hazai nyilas mozgalom zászlót bont és utcai demonstráción készíti elő a nemzeti szocialista hatalomátvételt, esetleg az újabb holocaustot? Kérem szíves válaszát, és várom a Szombat reagálását (is) erre a fenyegető rémálomra.

Tisztelettel üdvözlöm:

Dr. Havas Péter,
olvasójuk

Az öngyűlölő kapitalista

Soros György esete Bushsal, a jogállammal és a zsidókkal

Soros György két dolgot nem szeret magában: azt, hogy kapitalista, és azt, hogy zsidó. Nézetei több év alatt értek az amerikai értelemben vett „liberálissá", ami a tengerentúlon valójában baloldali, illetve esetenként baloldali radikális álláspontokat jelent. Könyvein, újságcikkein, egyetemi előadásain illetve interjúin nyomon követhető, hogyan tolódott el politikai álláspontja a „nyílt társadalom" sajátos értelmezése felé, ami az utóbbi években markáns globalizáció-, sőt kapitalizmuskritikát is jelent. Saját zsidóságához és Izrael Államhoz való viszonyát eddig csupán közöny, illetve távolságtartó hidegség jellemezte, mígnem tavaly novemberben óriási vihart kavart azzal, hogy egy előadásában Izraelt, a zsidóságot és saját magát is felelőssé tette a világszerte erősödő antiszemitizmusért.

Éppen egy éve egy másik jelentős változás is történt George Soros amerikai üzletemberrel: akkor jelentette ki a The Washington Postnak, hogy George W. Bush megbuktatása nem egyszerűen fontos neki, de ez „élete központi fókusza (...), élet-halál kérdése", amely cél elérésére akár teljes vagyonát is feltenné. Ez eddig nem történt meg, de lapzártánkig úgy 16 millió dollárt költött olyan baloldali civil szervezetek támogatására (Move On.org, America Coming Together, Center for American Progress), amelyek – az amerikai pártfinanszírozási jogszabályok megkerülésével – nyíltan egy politikai párt jelöltje, a demokrata John Kerry mellett kampá-

nyolnak. Novemberig ennek tízszeresét akarja Bush megbuktatására költeni a magyar-zsidó származású multimilliárdos. Az ok: Bush őt a nácikra emlékezteti, a Fehér Házat uraló neokonzervatívok pedig szerinte Amerika „felsőbbrendűségét" képviselik, és a világpolitikai hegemóniát hirdető Bush-doktrínát akarják ráerőszakolni a világra.

Egy privát adományozónak természetesen joga van Busht bírálni, és nyilván joga van kihasználni egy létező joghézagot. A Szombat nem is foglalkozna egy amerikai multimilliárdos magánügyével – ha az, amit mond, és az, amit a pénzével tesz, az ő vagy az amerikai demokrácia magánügye lenne. De nem az. Soros György ugyanis számos rokonszenves gondolat hirdetése és számos rokonszenves civil kezdeményezés támogatása mellett életveszélyes dolgokat is hirdet és támogat, s 7 milliárd dolláros vagyonával a hatalma is megvan ahhoz, hogy pénzét politikai/civil/véleményformálói hatalommá konvertálja.

Legveszélyesebb gondolata mind közül az, hogy akinek határozott morális álláspontja van, az potenciális diktátor és fasiszta. Nincs érvényes, végső igazság, senkinek nincs joga megmondani, mi a jó és mi a rossz. Ezzel azonban Soros a szabadság megvédésének, a morálnak és a rációnak üzen hadat.

SOROS KONTRA DEMOKRÁCIA

Nehéz Soros Györgyöt kritizálni. A róla szóló internetes „szakirodalom" többsége szélsőjobb- és szélsőbaloldali, antikapitalista, antiszemita ostobaságokkal operál, s még komolynak tűnő szerzők is a világot átszövő, hazátlan, a hagyományos értékeket romboló, hegemón kozmopolitát látják benne – ironikus módon ugyanazt, amit ő a jelenlegi amerikai elnökben. Kelet-Európában posztkommunista és nacionalista rezsimek sora kiáltotta ki ellenségnek, zárta be alapítványa irodáit, holott a térség népei rengeteget köszönhetnek annak a 4-5 milliárd dollárnak, amit Soros a kelet-európai rendszerváltásokba invesztált. Mint egyszer ironikusan kijelentette, a „korábbi Szovjet Birodalmat most Soros Birodalomnak nevezik".

Ám bármennyit köszönhetünk is Soros Györgynek, nem feladatunk, hogy kritikátlanul szemléljük azt a támogatási-adományozási módot, amely ideológiájában szelektív és egyoldalú (alapítványainak gyakorlatát tekintve pedig sokszor inkompetens és belterjes), valamint új világnézetét. Amely világnézet a gazdaságban a nemzeti kormányok, egy új, nemzetek feletti központi bank, a világpolitikában pedig a „multilaterális" ENSZ világkormányi feladatait erősítené. Soros – miután 1992-ben agresszív spekulációjával megrengette az angol fontot, és ezzel egyetlen nap alatt 1,1 milliárd dollárt nyert; 1997-ben pedig legalábbis köze volt az ázsiai pénzügyi válsághoz – ma attól a globalizációtól és attól az „amorális multinacionális kapitalizmustól" óvja a világot, amelynek ő a Quantum Fund főnökeként jelentős haszonélvezője.

Az amúgy is balra, szociális és balliberális értékrend felé orientálódó Sorost az iraki háború győzte meg végképp arról, hogy Amerika Bush elnöksége alatt „veszélyt jelent a világra". Eddig leginkább kisebbségi, multikulti, feminista, zöld, marihuánalegalizációs és emberi jogi projektekbe (valamint médiába és telekommunikációba) fektetett pénzt szerte a világban; ezek a civilek nemegyszer magasabb adókat hirdetnek, több kormányzati beavatkozást, s a magántulajdon megnyirbálását. A mögöttes ideológia az volt, hogy leginkább a balliberális eszmék terjedése akadályozza majd meg a nacionalista, rasszista jobboldal terjedését, pontosabban azt, amit ő ezalatt ért. Karl Popper híveként a „nyílt társadalom" szerinte több igazság békés egymás mellett élése – Bush agresszív külpolitikája azonban ezt veszélyezteti, amennyiben egyetlen érvényes modellt, az American Wayt erőlteti a világ maradékára.

A következmény: a világ 38. leggazdagabb embere nem egyszerűen finanszírozni kezdte Kerry kampányát (amihez, még egyszer hangsúlyozzuk, joga van), hanem kifejezetten megkerülte azt a 2002-es McCain–Feingold-féle kampányfinanszírozási törvényt, amely 5 ezer dollár fölött kizárja pártok elnökjelöltjeinek közvetlen privát támogatását. Korábban éppen Soros szorgalmazta ezt a reformot, mondván, a Nagy Pénz kerülje el a politikát. A „puha pénzek" becsatornázására találták ki azonban az ún. 527-es szervezeteket (a szám az IRS, az adóhivatal vonatkozó besorolására utal), olyan „radar alatti" civil egyesületeket, amelyek milliókat is kaphatnak, ha nem hirdetik nyíltan, melyik jelöltet támogatják, csupán „értékrendbeli", illetve konkrét témákhoz kötött kampányt folytatnak. Ilyen 527-es volt a Kerry vietnami szereplését gyalázó jobbos „veterán"-hirdetés, amelytől azonban a Bush-kampány határozottan elhatárolódott.

A Demokrata Párt ezzel szemben nyíltan vállalja például a Soros által segített MoveOn.org barátságát (a honlap szélsőséges hangnemére jellemző, hogy állami fellépést sürget az egyetlen jelentős konzervatív tévécsatorna, a Fox ellen). Az ügy olyan súlyú, hogy a The Wall Street Journal januárban külön vezércikket szentelt annak, hogyan próbál Soros néhány elvbarátjával együtt vélemény- és lobbimonopóliumot vásárolni. Sajátos technikáival Soros – az állítólagos „közérdekre" hivatkozva – éppen annak a „nyílt társadalomnak" az eszméjét csúfolja meg, amelyet maga hirdet.

SOROS KONTRA BUSH

Soros György a szeptember 11-e utáni antiterrorista intézkedések közül néhánnyal egyetértett, Afganisztán megtámadását még támogatta, Iraknál azonban elfogyott a türelme. „Ha azt hallom Bushtól, hogy vagy velünk, vagy ellenünk, az engem a németekre emlékeztet" – próbálta megindokolni, miért tartja „élet-halál kérdésnek" a washingtoni „rezsimváltást". „A terrorizmus ellen indított háborúnak több ártatlan áldozata van, mint a szeptember 11-i támadásnak" – jelentette ki az egyik balos civil szervezet rendezvényén, s Izraelhez hasonlóan a primitív, „szociáldarwinista", „világuralomra törő" neokonok által irányított Amerikáról is úgy vélte, „áldozatból tettessé" változott. Legfőbb kifogása Bush ellen az, hogy markáns álláspontja, határozott külpolitikai válasza van a terrorizmusra (az amerikai szabadságjogok, az

egyén, a magántulajdon, a piac értékeinek terjesztése világszerte), s ezt Soros a nácizmushoz, a kommunizmushoz hasonlítható totalitárius dolognak, szinte kolonializmusnak tartja.

Amint *The Bubble of American Supremacy* (Az amerikai felsőbbrendűség buborékja) című legújabb kötetében írja, Bush a terror elleni háború ürügyén olyan külpolitikai célokat fogalmazott meg, amelyeknek „alapvető elvei már a tragédia előtt is érvényesek voltak" – finom csúsztatás ez, óvatos utalás arra, hogy ha Amerika a jog ellenében az erőt preferálja, akkor lényegében maga tehet a tragédiáról. Soros szerint több multilaterális együttműködésre, nagyobb nemzetközi összefogásra van szükség – csak éppen azt felejti el, hogy Bush (és Blair) az utolsó pillanatig megpróbált konszenzust teremteni az ENSZ-ben Irak ügyében, s éppen az ENSZ nem tudott érvényt szerezni 17 db saját határozatának. Soros arra sem ad választ, mi a teendő „multilaterálisan", ha egy orosz, kínai, francia vétótól függ egy szabad állam önvédelmi joga.

Soros központi állítása azonban a következő: „A Bush-adminisztráció felsőbbrendűségi ideológiája ellentétben áll egy nyílt társadalom elveivel, amely elismeri, hogy az embereknek különböző nézeteik vannak, és hogy senki nincs a végső igazság birtokában. A felsőbbrendűségi ideológia szerint csak azért, mert erősebbek vagyunk másoknál, mi jobban is tudunk mindent és a jog a mi oldalunkon áll. (...) Nincs egyetlen fenntartható modell a nemzeti sikerre." A gond mindezzel nem az a hallatlan csúsztatás, miszerint Amerika azért hirdet olyan értékeket, amiket hirdet, mert erős (az igazsághoz valószínűleg ennek a fordítottja áll közelebb). Nem is az a fő gond, hogy Soros ellentmond önmagának, amikor egyrészt közli, nem katonai, hanem békés, „konstruktív" civil eszközökkel (pl. a külföldi segélyek növelésével) kell küzdeni a terror ellen, majd két bekezdéssel odébb elismeri: „A terroristák soha nem tűnnek el."

A fő probléma az a posztmodern hazugság, amely szerint minden eszme egyaránt fontos, és a szabadság, az egyén, a szabad piac csak annyira értékes, mint az ezeket korlátozni próbáló, ezen értékeket tagadó vélemények. Nincs végső igazság, és már az is totalitárius, aki megpróbálja megfogalmazni.

Túl azon a gyakorlati problémán, hogy ez a szkepticista filozófia semmilyen aktuális politikai problémára nem tud választ adni (mennyit várjunk az ENSZ-re, amíg hozzájárul egy háborúhoz; hogyan tárgyaljunk a Szaddámmal bizniszelő franciákkal, oroszokkal az önvédelmi jogunkról; mégis, hogyan másképp, mint katonai eszközökkel és szigorú antiterrorista törvényekkel biztosítsuk polgáraink fizikai biztonságát), a morál biztonságát, a határozott, öntudatos válasz jogát is elveszi a szabad társadalmaktól. Ha nincs végső igazság, racionális bizonyosság, ha az erkölcs csak valami szubjektív hangulat, ha minden és mindennek az ellenkezője is érvényes lehet, akkor a politikai űrt miszticista, irracionális eszméket hirdető diktátorok fogják betölteni, akik természetesen soha nem hezitálnak majd ráerőltetni a világra azt, ami a lehető legtávolabb áll egy „nyílt társadalomtól".

A fő probléma az a posztmodern hazugság, amely szerint minden eszme egyaránt fontos, és a szabadság, az egyén, a szabad piac csak annyira értékes, mint az ezeket korlátozni próbáló, ezen értékeket tagadó vélemények.

SOROS KONTRA SOROS

Soros nemrégen George Bush és Ariel Saron politikáját tette felelőssé az európai antiszemitizmusért. De Sorosnak nem ez volt az első „érdekes" megjegyzése: már korábban is azt mondta, azért nem adományoz zsidó vagy izraeli célokra, mert a zsidók törődhetnek a sajátjaikkal, így az ő adományát mások jobban tudják felhasználni.

Soros György zsidó családban született 1930-ban, Magyarországon. A holokausztot apja által szerzett hamis papírokkal, keresztényekként élték túl. Soros később – paradox módon – élete „legjobb évének" nevezte 1944-et. 1947-ben Londonba távozott, ahol a család rokonai éltek. A zsidó célokra történő jótékonykodástól való idegenkedését azzal magyarázza, hogy 1944-ben a budapesti Zsidó Tanács futára volt, később pedig a londoni Jewish Board of Guardiansszal kapcsolatosan szerzett furcsa tapasztalatokat. Londonban eltörött a lába, s amikor segélyért fordult a Boardhoz, azt tanácsolták neki, hogy inkább a brit kormányhoz folyamodjon. Amikor felháborodott levélben kérte számon, hogy milyen ízléstelen az, ahogy az „egyik zsidó viselkedik a másikkal, amikor az bajban van", a Board megmásította döntését és – gyógyulása idejére – pénzügyi támogatásban részesítette. Később életrajzírójának elárulta a valódi okot, hogy miért is lett annyira mérges: már elintézte magának a kormánysegélyt, ám ezt a tényt gondosan eltitkolta a Board előtt, hogy kétszeres támogatásban részesüljön. „Két legyet ütöttem egy csapásra – jelentette ki –, és ez az összes anyagi gondomat megoldotta." A London School of Economicsban tanult, 1956-tól pedig már New Yorkban, a Wall Streeten dolgozott, ahol először ismerősei és barátai pénzét, illetve saját szerény megtakarításait fektette be, és nemsokára már nyereséget is termelt. Később a The New Yorker azt írta róla: „Ügyes volt abban, hogy kijátssza az adót, és hogy olyan szürke zónákban tevékenykedjen, ahol az ellenőrzés gyenge, ugyanakkor tág a manőverezés szabadsága." A lassan milliárdossá váló Soros az 1980-as évektől kezdődően legalább olyan vehemenciával vetette bele magát a filantrópiába, mint korábban az üzletbe.

Sorosnak problematikus a viszonya a saját zsidóságához. Nem adományoz sem Izraelnek, sem más zsidó célra.

Sőt, Izrael iránti semlegessége olykor kifejezett ellenséges magatartássá változik át. Egy tavaly májusban, a Yivo Intézetben tartott előadásában Soros Izrael viselkedését a nácikéhoz hasonlította, s néhány pszichológiai zsargont mondott el arról, hogy az áldozatok hogyan válnak tettessé.

„Zsidóságom nem a törzsi lojalitás értelmében nyilvánul meg" – állítja. Ebben biztosan igaza van. „Büszke vagyok arra... hogy kívülállóként képes vagyok megérteni a másik nézőpontját" – mondja másutt. A probléma csak az, hogy a „másik" gyakran az „ellenség".

Soros nem gyakran jelenik meg zsidó közönség előtt. De amikor november 5-én mégis tiszteletét tette a Jewish Funders Network konferenciáján, sokakat megdöbbentett. Az izraeli adományokról szóló egynapos New York-i találkozón Soros, amikor az európai antiszemitizmusról kérdezték, kijelentette: mindez az izraeli és amerikai politika következménye: „Az európai antiszemitizmus újjászületőben van. A Bush- és a Saron-adminisztráció pedig hozzájárul ehhez... Ez nem speciálisan antiszemitizmus, de az antiszemitizmus formájában fejeződik ki. Kritikus vagyok a politikájukkal szemben... Ha megváltoztatjuk ezt a vezetést, az antiszemitizmus is csökkenni fog..."

A milliárdos még azt is kijelentette, hogy őt is személyes felelősség terheli az új antiszemitizmusért, s idézte Malajzia (mely ország valutáját Soros egyszer már megroppantotta) távozó miniszterelnökének szavait, aki szerint „a zsidók megbízásból uralják a világot". Soros önkritikusan meg is jegyezte: „Ez tevékenységem előre nem látott következménye... én is hozzájárultam ehhez az imázshoz." A múltban ugyanis Mahathir többször is megvádolta Sorost és más „zsidó pénzembereket", mondván, károkat okoztak Malajzia gazdaságának.

A konferencia után több zsidó vezető is igen dühösen reagált Soros szavaira. Elan Steinberg, a Zsidó Világkongresszus (WJC) tanácsadója kijelentette: „Hogy világosan értsük: az antiszemitizmust nem a zsidók, hanem az antiszemiták okozzák.... Természetesen mindenki kritizálhatja Bush vagy Saron politikáját, de az antiszemitizmus valódi okának a félremagyarázása, nem pusztán végtelenül káros, de történelmi hazugság." Abraham Foxman, a Rágalmazásellenes Liga (ADL) országos vezetője „abszolút obszcénnak" nevezte Soros szavait. „Sztereotípiában utazik. Leegyszerűsített, kontraproduktív, elfogult és bigott felfogása a körülöttünk lévő valóságnak. A zsidó nép és Izrael bajaiért az ártatlanokat vádolja." Továbbá kijelentette: „Ha valaki azt látja, hogy a saját létezési módja hozzájárulhat az antiszemitizmushoz, mi legyen számára a megoldás? Adja fel a gazdagságát? Vagy tegyen lakatot a szájára?"

Soros beszéde után Michael Steinhardt, ingatlanokkal foglalkozó dúsgazdag üzletember (aki maga intézte el, hogy Soros beszédet mondhasson) sietett kijelenteni, hogy Soros nézetei nem tükrözik a nagy zsidó adományozók többségének véleményét. Hozzátette, ez az első alkalom, hogy Soros zsidó közönség előtt beszélt. Amikor Soros az antiszemitizmusról beszélt, Steinhardt odament a pulpitushoz és félbeszakította. „George Soros nem gondolja azt, hogy a zsidókat jobban kéne gyűlölni, mint amire rászolgáltak" – mondta a tisztázás szándékával, miközben a közönség soraiból kuncogás hallatszott. Aztán Steinhardt visszaadta a szót Sorosnak, aki azt mondta, valamit még hozzá kell tennie megjegyzéseihez. Majd megkérdezte, hogy vannak-e újságírók a teremben. Az igenlő válasz után pedig megtagadta, hogy bármit is hozzátegyen az elhangzottakhoz.

Mark Charendoff, a vendéglátó szervezet elnöke kijelentette, hogy általában örül Soros jelenlétének. „Kivételesen becsületesnek, nyíltnak és nagylelkűnek ismertük meg. Nagyon örülnénk, ha Soros úr máskor is kifejezésre juttatná szenvedélyét, brilliáns gondolatait, és hozzájárulna a zsidó közösség számára fontos ügyek okainak feltárásához." Charendoff nem volt egyedül. A legtöbb zsidó aktivista üdvözölte Soros részvételét a zsidó filantrópia világában. Holott Soros alig ad zsidó célokra. Soros első ismert zsidó adakozása 1997-ben történt, amikor az általa létrehozott Open Society Institute Emma Lazarus Fund-

Soros György pénzmágnás (Budapest, 1930)

Soros több pénzügyi alap birtokosa, melyek valutaspekulációkat végeznek. A XX. század utolsó negyedében a nemzetközi pénzügyi piacon érezhetően nyomot hagytak. Az angol font leértékelésekor egymillió dollárt keresett és szemére vetették, hogy tőzsdei spekulációival hozzájárult Ázsia és Oroszország pénzügyi válságához. „Jön Soros" – sok kormányfő és nemzeti bankigazgató rémálma ez, hiszen ők a pénzügypolitika megváltoztatásával általában az utolsó pillanatig várnak, s ezt a gyakorlatot Soros hatalmas tőke formájában a saját hasznára fordítja. Soros, aki a II. világháborút hamis papírokkal élte át Budapesten, maga is szorgalmazza a pénzügyi játékszabályok megváltoztatását, mert az a véleménye, hogy a piac „erkölcstelen". (Oz Almog festménye.)

ja 1,3 millió dollárt adott a Council of Jewish Federationsnak, majd még 1,3 milliót adott a Jewish Fund for Justice nevű szegénységellenes szervezetnek.

Bárhogyan értelmezzük is a multimilliárdos, a civil filozófus, a jótékony adományozó, a politizáló Soros György nézeteit és tevékenységét – egészen biztos, hogy ma kevés emberre kell annyira odafigyelni, mint rá.

Novák Attila–Seres László

Forrás: Joshua Muravchik (Commentary), Lowell Ponte (FrontPage), Eric Alterman (The Nation), Byron York (The Wall Street Journal), Charles Oliver és Matt Welch (Reason), Capital Research Center – Foundation Watch, valamint Edwin A. Locke, James O. E. Norell és Uriel Helman írásai.

Zsidó kövek magyar tájban

Miskolctapolcára kirándulunk. Barlangfürdő, este Miskolc. A zsinagóga hatalmas, komor épülete magányosan, rozsdás lakatokkal óva áll a főtéren. J. bekukucskál az udvarra, és rádöbben, egyszer énekelt itt a zsidó gyerekkórussal. Én is jártam itt, évekkel ezelőtt. Nem rémlik az alkalom, de ráeszmélek: ezt a zsinagógát komponáltam bele egy elbeszélésembe.

Másnap Kassa. A határon belepillantanak személyi igazolványunkba, s már át is engednek. Emlékszem, amikor gyerekként, szüleimmel utaztam, milyen feszült volt a hangulat az egyenruhás határőrök láttán. Talán ezért kétkedtem, hogy elég lesz egy személyi igazolvány?

Kassán a parkolóból elindulunk a főtér felé, majd az első mellékutcán hirtelen jobbra fordulok, noha semmi okom nincs, hogy ne a főtér irányába menjek, amely természetesen a fő látványosság. Az utcában egy régi, lerobbant, használaton kívüli kis zsinagógára bukkanunk. Véletlen, vagy inkább a mellékutcákat kedvelő, meghúzódó galutmentalitás?

A főtér után megnézzük a Márai-emlékházat. „Írjanak be az emlékkönyvbe, hadd lássák, hogy sokan járnak ide" – mondja a teremőr, vagy tán a múzeum vezetője. A szoba szomorú magyar nemzeti zarándokhely. Márai sértett kisfiú, mindhalálig: ebből eredt tehetsége, meg a kisebbségi sorsból: a trianoni traumából. Kertész Imre Krúdyn kívül, a magyar írók közül tán csak róla ír szépeket, mintha naplóíró szellemi magányában, s ezt kompenzáló intellektuális fölényében, szellemi társaságra lelne. Különös, hogy Márai olykori zsidóellenessége nem riasztja el szimpátiájától. Igaz, Márai azt a típust képviseli, aki a zsidókat se szereti, meg a többi embert sem. Mizantróp.

A kassai nagyzsinagóga modern, század eleji, Bauhaus stílusú épület, az egykori lágymányosi zsinagógához hasonló.

Harmadnap Tokaj, ahol a gyönyörű zsinagóga fa részei egy tűzvészben, a közelmúltban odavesztek. Gyújtogatás – beszélik. Ajtók, ablakok bedeszkázva. Egy furnérlemez hasadékán benézve, látni a frigyszekrény helyének végtelen árvaságát. Akár egy vak ember szemürege. Felvillannak bennem Jancsó Miklós *Jelenlét* című dokumentumfilmjének képkockái az olaszliszkai zsinagógáról, melyet lassan birtokba vesz az enyészet.

A mádi zsinagóga...

Lengenek a plakátok: kezdődik a tokaji írótábor. Benézzek? Ne nézzek? – vívódom. Soha nem integrálódtam az írótársadalomba, nem kerestem patrónusokat, mert úgy gondoltam, az számít, amit ír az ember, nem az, kik a barátai. Naiv voltam. Ráadásul idehaza a zsidó téma még mindig tabu. Az igazi szembenézés a történelemmel, a valódi „múltfeldolgozás" nem tud elkezdődni – sem a magyar, sem a zsidó közönség körében.

Két nap múlva vallásos zsidó fiatalok táboroznak majd itt néhány napig. Kapedlijaik és ciceszeik feltűnést fognak kelteni a városlakók között. Vajon emlékszik itt még egyáltalán valaki az egykori bócherekre?

...és barokkos díszítésű frigyszekrénye

Tarcalon, az egykori zsinagógában, melyet a téesztől vásároltak meg az új tulajdonosok, finn művészek által létrehozott galéria működik. Most egy olasz festőnő és férje nyaral családjával a zsinagóga egykori épületében. Kissé tolakodó kíváncsisággal behatolunk. Ők is furcsán érzik magukat, hogy egy volt imaház a lakhelyük. „Ilyen Olaszországban elő nem fordulhat" – mondja a férfi, és azt meséli, bizony kínosan érzi magát, rá-rászól a gyerekekre, ne beszéljenek az épületben hangosan, s maga sem találja helyét, hogy a zsinagóga előterében esznek, a karzaton alszanak. A zsinagóga egykori főterme a kiállítótér, de most, hogy nincs tárlat, s csak alkotóházként funkcionál az épület, üres. A frigyszekrény egykori helyén színes üvegek.

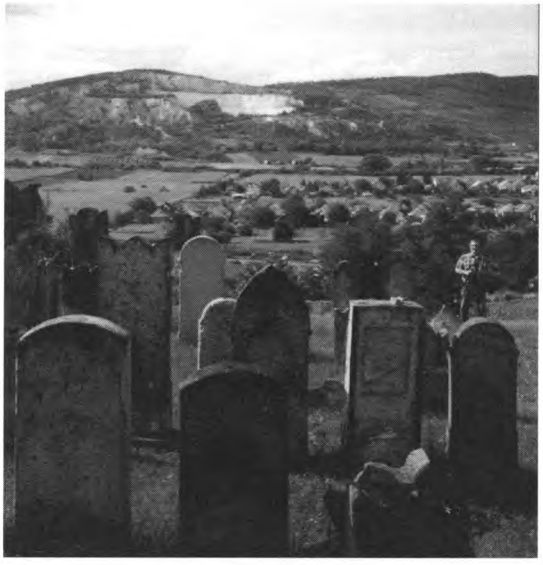

Mádi temető, sírkövek

Fotóalbum a felújításról: a romokat ábrázoló képek mellett az új arculatról készült felvételek. A mennyezet Dávid-csillagos festményeit nem restaurálták, lefestették. Miből állt volna egy nagy lepellel eltakarni, amikor épp kiállítás van? Még egy utolsó pillantás a búcsú előtt: szépen felújított, ám profán célra hasznosított épület a hegy oldalában. A zsinagóga tetejéről hiányzik a fényképeken még látható Dávid-csillag. A bejárat félkörívben kőbe vésett héber felirata fölött jizkor tábla, mely tudatja, 70 zsidó családot gyűjtöttek össze itt 1944-ben, s deportáltak a többi környékbeli zsidóval. „Tokaj szőlővesszein nektárt csepegtettél" – jut eszembe utóbb, s dacosan hozzáfűzöm, igen, ezekben a gyönyörű szőlőskertekben, melyekhez atavisztikus vonzalom fűz, kóser bort is termeltek – s termelnek újra, igaz, ma döntően exportra.

Bodrogkeresztúr: Sájele, a csodarabbi sírja vonz, de a temető zárva, a kőkerítés résein nézzük a sok száz éves sírokat. Az ohelbe nem lehet kívülről belátni. „Mit kell itt imádkozni?" – kérdi J. „Nem tudom – felelem –, talán zsoltárokat kéne mondani." Sokunk mestere: Reb Mojse Moskovits szépen énekelte, de nem volt módom magnóra venni. Amikor akartam, már ő nem akarta. Jártam vele itt, de amikor újra hívott, nem akartam túrázni, pedig hányszor invitált! Akkor képtelen voltam rá, úgy éreztem, nincs időm újra idejönni.

Mád: gyönyörűen felújított zsinagóga. A túlburjánzó díszítés nem vall askenáz stílusra, haszid szellemiség alakította ilyen barokkossá. Arany oroszlánok, kerubok, s a tórakorona az áron-kódes fölött. Idehaza, de talán másutt sem láttam még ilyet. A női karzaton a Jewish Heritage Fund és a Kincstári Vagyonkezelő Igazgatóság jóvoltából padlófűtést alakítottak ki. Csodálatos pompa, színek, s a kontraszt: a szomszédos épület, az egykori jesiva pusztuló falai. Azt is felújítani szándékoztak: időközben érte a költségvetést a Draskovics-csomag megszorító intézkedése.

A zsinagóga melletti kisteremben kiállítás: tíz tabló a zsidóságról. Hihetetlen információmennyiség igen ökonomikus, látványos, kívülállónak és már ismeretekkel rendelkezőknek is élményt és tudást nyújtó anyaggal, dr. Kárpáti László szerkesztésében, sok idézettel Raj Tamás könyveiből. Példaértékű az elmúlt két évben zajlott felújítás, a vészkorszak 60. évfordulójára. Meglehet, számos vidéki falunak, kisvárosnak a renovált zsinagógák, temetők lesznek a legfontosabb turistalátványosságai a Közép-Európa felé irányuló, megélénkült európai és amerikai zsidó turizmus korszakában. Csak azon sajnálkozik kísérőnk, hogy azok a haszidok, akik évtizedek óta zarándokoltak ide, a zsinagógához, derékig érő füvön is áttörve, most, hogy az épület megújult, mintha kevésbé jönnének. Igaz, azok nem voltak olyan barátságosak, mint a magunkfajták, mondja, de azért mégis csak furcsa, hogy kész a zsinagóga, most meg távol maradnak. „Itt a főutcán minden ház zsidóké volt. Mi nagyon szerettük a zsidókat" – mondja, s ugyan mit is mondhatnánk erre? „Aztán a háború után szociális lakások lettek, cigányok kerültek bele, akik még mindig annyi lakbért fizetnek csak, mint a hetvenes években. Apukám 128 000 forintért vásárolta meg a házunkat, nagy pénz volt akkoriban. Ami a Spitzéké volt. Az a Spitz is visszajár látogatóba, néha, meg van egy másik fiatalember is, az meg a rokonai házát vásárolta vissza. Egy-két órára idejön, a menetrendhez igazítja magát, aztán már megy is. Jól megvoltak itt a magyarok, meg a zsidók, kiegészítették egymást." Állunk, hallgatunk. Mit mondhatnánk? Mit mondhatna? Aztán dohog még egy kicsit a politikusokon, akik nemcsak hatalmas földeket, házakat vesznek, hanem még nyerészkedni is akartak a zsinagógafelújításon.

A temetőkapu nyitva van, konstatáljuk öniróniával, miután megmásztuk a kőkerítést, hogy legalább onnan benézhessünk a sírokra. Belökjük a rozsdás vasajtót, és közvetlenül az egykori ravatalozóban találjuk magunkat.

Naplemente. A domb oldalát melegítik a merőlegesen ráeső sugarak. Az észak-magyarországi (haszid?) zsidó temetők elhelyezkedésében van valami természetszeretet, amely a zsidó gondolkodásra kevéssé jellemző.

Nemcsak a halottak megbecsülése ez, hanem a halál komorságának ellensúlyozása. Vagy csak én érzem ezt a furcsa, bizarr derűt, hogy a temető nem szomorú, mert gyerekkoromban *ez* jelentette a zsidósághoz fűződő *élő* kapcsolatot? Rokonaimat zsidó temetőkbe temették, és egyedül ott volt érezhető, hogy szűk családomon túl egy szélesebb közösséghez is tartozom, noha nem volt intellektuális tartalma e köteléknek, legfeljebb a héber betűk misztikuma a dülöngélő sírköveken.

„Imádkozzunk!" – szakad ki J.-ből, de nem tudjuk a temetőben mondandó imákat, ezért egy Smát mormolok el, bizonytalanul, hogy helytelenül járok el. „Nagyapám minden vizsgám előtt kiment a temetőbe, és a rabbik sírja előtt imádkozott, hogy sikerüljön" – könnyezi el magát J. „Mi pedig kijövünk ide, és a nagyapád történetét idézzük fel, a következő nemzedék pedig tán ki se jön! Na, menjünk innen!" – bukik ki belőlem, de azért még kicsit járkálunk a rabbisírok között, és olvasgatjuk a neveket: egy Teitelbaum is fekszik itt.

*

Otthon utánaérdeklődöm, és Zev Paskesz felvilágosít: temetőlátogatáskor, a hagyomány szerint, ha rokon sírját látogatjuk, a 119. zsoltárt kell mondanunk, melyben nyolcsoronként változik a sorkezdő betű, az alefbét, a héber ábécé sorrendje szerint. Azokat a sorokat mondjuk, melyek kezdőbetűiből halottunk héber neve összeáll. Egyébként a 90–110. közötti zsoltárokat kell mondanunk-énekelnünk, végezetül pedig a zsoltárkötetek végén szereplő imát. Halász Nátán *A kegyelet forrásai* című, reprintelt könyvében szerepelnek más, temetőben mondandó imák is.

Mire hazaérünk, épp kézhez kapom a Mazsike hírlevelét: észak-magyarországi busztúrára invitál. Utóbb hallom, nagyszerűen sikerült a kirándulás, másokat is elbűvölt a mádi zsinagóga, s még Erdélyből is érkeztek vendégek. Ha olykor szívbemarkoló is látni, hogy semmi más nem maradt az egykor virágzó kultúrából, mint kövek a magyar tájban, el kell menni, meg kell nézni. Ez a legkevesebb, amit tehetünk.

Szántó T. Gábor

Vadászat nácivadászokra

Ez év májusában az amerikai–izraeli Simon Wiesenthal Központ – egy befolyásos zsidó civil szervezet – Magyarországon is elindította „Utolsó esély" akcióját, melynek célja a még élő nyilas és más háborús bűnösök felkutatása és bíróság elé állítása. A már hét kelet-közép-európai országban zajló akció azonban nálunk nem talált kedvező fogadtatásra. A jobboldal részéről ez nem is meglepő, ám az mégiscsak furcsa, hogy baloldali véleményformálók fanyalogva, kedvetlenül fogadnak egy antifasiszta, náciellenes kezdeményezést.

Az akció megkésett; a főbűnösök fölött már a háború utáni években ítélkeztek; hatvan év múltán lehetetlen a bűnöket bizonyítani; a reszkető fejű, agg vádlottak csak részvétet ébresztenek majd; a kitűzött díj csak a feljelentősdit indítja majd el; mindez az antiszemitizmust növeli – így hangzottak a főbb ellenérvek. Mindez valóban ésszerű, felettébb furcsa azonban, hogy alig hangzottak el a legalább olyan ésszerű ellenérvek: hogy a háborús bűnök nem évülnek el; hogy igenis sikerült (például Horvátországban) az elmúlt években háborús bűnösöket felkutatni és bíróság elé állítani.

A nyomravezetőnek felajánlott tízezer eurós jutalmat a magyar sajtó „vérdíjnak" keresztelte el, amivel azt üzente az akció kezdeményezőinek: egyáltalán nem vagytok olyan erkölcsi fölényben, hogy ezt megengedhetnétek magatoknak. Hogyan történhetett ez?

Efraim Zuroff, a nemzetközi akció kezdeményezője világosan megírta:* azért (is) koncentrálnak a kelet-európai országokra, mert itt még hátravan az a katarzis, amely az elmúlt negyedszázadban Nyugat-Európában végbement. Kelet-Európa országaiban a közvélemény a kommunizmus áldozataként látja magát és hazáját, s ebbe a pozitív, áldozati önképbe nem fér bele a holokausztban való bűnrészesség. Hiába ítélkeztek 1945 után számos perben a kollaboránsok fölött: ezt a közvélemény a szovjetek számlájára írta, illegitimnek tekintette, így nem épült be a történelmi tudatba.

Hogy a „múltfeldolgozás" milyen indulatokat szabadíthat el, azt a lengyelországi Jedwabne-vita jelzi: két évvel ezelőtt az ország közvéleményét sokkolta és vad vitákra ösztönözte, amikor (hosszas ellenállását legyűrve) tudomására hozták, hogy 1941-ben az említett városka zsidó lakosságát nem a nácik, hanem lengyel polgártársaik mészárolták le.

Magyarország azonban e téren sajátos helyzetben van: itt a baloldali sajtóban tizenöt éve közhely, hogy az ország zsidóságának négyötödét a magyar hatóságok deportálták, a magyar lakosság teljes passzivitása közepette. Magyarországon él Kelet-Közép-Európa egyetlen, számottevő létszámban megmaradt zsidó közössége, s a túlélők és leszármazottaik újságíróként, közéleti emberként már elvégezték azt a munkát, amely Lettországban, Horvátországban vagy Romániában még hátravan. A holokausztkutatás és holokausztemlékezet a magyar baloldali diszkurzív térben éppúgy intézményesült, mint Nyugat-Európa országaiban. Az áldozati, felelősséget elutasító önkép csak a jobboldali médiában él. A baloldali – nem kis részben holokauszt-túlélő (vagy túlélőktől származó) – értelmiségiek alighanem sértve érzik magukat, amiért ignorálják évtizedes munkájukat, és nem kérnek a Wiesenthal Központ által kínált katarzisból.

A Wiesenthal Központ akciója belegázolt a holokauszt-emlékezet fejlett magyarországi rendszerébe (lásd a rengeteg vidéki megemlékezést a hatvanadik évfordulón, a rekonstruált zsinagógákat, emlékműveket, emlékkönyve-

ket, a Holokauszt Múzeumot stb.). A holokauszt ma már a lezárt, szakralizált múlt állapotába megy át. Ehhez képest nácivadászatot tartani – vagyis azt állítani, hogy a holokauszt itt él közöttünk – csak összekavarja a dolgokat.

*

De van itt más baj is – alighanem a Wiesenthal Központtal, amit a szemérmes baloldali publicisták nem mondanak ki. A fanyalgás egyik oka bizonnyal az, hogy amerikai–izraeli szervezetről van szó. A második intifáda kitörése óta Európa ismét szabad utat adott a holokauszt miatt keményen lefojtott zsidóellenességének – anticionizmus formájában. Izraelre véget ért a vadászati tilalom: hogy jön ahhoz, hogy ő próbáljon másokra vadászni?!

Az amerikai gyökerek manapság – a nyugati, baloldali körökben trendi Bush-ellenes, Amerika-ellenes hisztéria miatt – szintén inkább apasztják, mintsem növelik az erkölcsi tőkét. A Wiesenthal Központ egyáltalán nem igazodik az európai politikai korrektséghez, keményen bírálja az Izrael-ellenesség álorcájában újjáéledő antiszemitizmust, ráadásul egyértelműen zsidó szervezetként lép fel, ami kínosan érinti az identitásukkal örökösen búvócskát játszó baloldali magyar értelmiségieket.

A szélsőjobboldali sajtó mindezeket nyíltan ki is mondja a maga brutális stílusában, a baloldal csak kellemetlenül érzi magát és elhatárolódik. Jellemzők Karsai László történész témába vágó cikkei, nyilatkozatai. Karsai nem elégedett meg az érvekkel, szükségét érezte annak is, hogy a Wiesenthal-központ munkatársait becsmérlő kifejezésekkel illesse: „megélhetési nácivadászoknak" titulálta őket, az akció magyarországi koordinátorát, Beer Iványt pedig „butiktulajdonosnak" nevezte.** (A butikos a kései Kádár-korszak nyelvezetén ügyeskedő, kétes egzisztenciát, erkölcsileg elmarasztalandó egyént jelent.)

Mindezek után egyáltalán nem volt meglepő Beer Iván magyarázata lemondásáról: *„Ez már nem nácivadászat. Itt már énrám vadásztak."*

Gadó János

* Efraim Zuroff: *Nem reménytelen* – Élet és Irodalom, 2004/30.

** Karsai László: *Esélytelenek.* Élet és Irodalom, 48. évfolyam, 30. szám.

Magyar zsidó könnyhét

Ismét kaptunk egy fesztivált, immáron hetedjére, az idei azonban több nyitott kérdést hagyott maga után, mint az eddigiek, és a közvélemény sem volt egyértelműen pozitív. A zsinagógabeli programok sikerességéhez továbbra sem fér kétség, ám a fesztivál kifejezés az én szótáramban azt jelenti, hogy több helyszínen, többféle, nagyjából egyforma színvonalú esemény zajlik. Most viszont úgy tűnt, mintha a Zsidó Nyári Fesztivál megnevezés a Dohány utcai zsinagógában tartott koncerteket fedné leginkább.

Rendben is volna, hogy ezek alkotják a fesztivál gerincét, itt lépnek fel azok az országos- és világhírű művészek, akikre az emberek megváltják a jegyet, ezek a koncertek kerülnek ki az óriásplakátokra, innen lehet tudni, hogy mikor van a zsidó fesztivál. Aztán ha valakit érdekel más is, majd utánanéz a műsorfüzetben vagy az interneten. Ebből a szempontból viszont már semmi nincs rendben. Mintha az lengte volna körül a rendezvényt, hogy legyenek meg a zsinagógai programok, a többi meg majdcsak lesz valahogy. Ez – érzésem szerint – leginkább a könyvhétre érvényes, amely pedig az előző években igen hangsúlyos, fontos, érdekes és sok látogatót vonzó része volt a fesztiválnak. Idén mostohagyerekké vált, a sajtótájékoztatón is alig esett szó róla. Pedig egy kicsivel több odafigyeléssel, átgondolással és pontosabb információközléssel ez kiküszöbölhető lett volna.

Szinte az első napig nem volt tisztázott a helyszín, zárásig az utolsó nap és az ár. Vadas Vera elmondása szerint a Dohány utcai zsinagóga mögötti Raoul Wallenberg emlékpark kényszermegoldás volt.

– A tavalyi fesztiválon a Gödör jó helyszínnek bizonyult, de veszteséges volt anyagilag, úgyhogy idén ezt nem engedhettük meg magunknak. Amikor szétküldtük az árakat, kiderült, hogy sok könyves drágának tartja. A Síp utcát jelképes összegért megkaptuk volna a fővárostól, de az ottani üzlettulajdonosok az utolsó pillanatban azt mondták, hogy az egyhetes lezárás jelentős kieséssel járna. Így esett a választás az emlékparkra.

Ez mind szép és jó, ám van némi bökkenő. A plakátokon, szórólapokon, újságokban és internetes oldalakon a Síp utca volt feltüntetve. (Sőt, találtam olyan oldalt is, ahol még a Gödör…) A zsinagóga előtt a Herzl téren, vagy akár a Síp utcában, még véletlenül sem jelezte semmi, hogy merre találják az érdeklődők a könyvhetet. Ha valaki mégis megtalálta, akkor nem mert bemenni, ugyanis a kerítéssel körülvett terület bejáratánál marcona őrök álltak, sokan azt hitték, hogy csak zsidók mehetnek be. Sokat visszavett a látogatottságból az is, hogy a sírkertben, kegyeleti okok miatt, nem lehetett koncerteket tartani, márpedig azt mindenki tudja, ahol élőzene van, ember is van.

Raj Tamás szerint az eredeti helyszín szimbolikus volt, az idei könyvhét viszont egyértelműen zártságra utalt. Lapunknak adott nyilatkozatát Raj később visszavonta (*A szerk.*).

Vadas Vera szerint a fesztivál összköltségvetéséből a könyvhétre elkülönített összeg annyi volt, hogy a terület bérleti díját, a pavilonok felépítését és a reklámokat (a Pesti Est különszámában említve sincs) tudta fedezni a ZSIKK. Akkor vajon miért fizetett minden egyes könyves 80 ezer forint plusz áfát egy hétre? Az őrökért, akik egyébként a Hitközség alkalmazottjai? (Csak a pontosság kedvéért: huszonöt pavilon volt a

sírkertben.) Még egy érdekesség: a pavilonok homlokzatán lévő, könyvesboltok nevét jelző táblák ára a könyvhét első napján nettó 3000 forint. Az utolsó napon viszont mindenki kapott egy csekket bruttó 5000 forintról. Se magyarázat, se előzetes tájékoztatás.

Még néhány gondolat a látogatottságról, csak röviden. Viszonylag sok időt töltöttem a helyszínen, mert besegítettem egy pavilonban. Szívszorító látvány volt, ahogy a konferanszié az ott lézengő néhány tucat embert próbálta becsábítani egy könyvbemutatóra a Hitközség dísztermébe. Sokáig erőlködött, aztán lehozták az egészet a sírkertbe. A fönti nézőközönség jött velük. Két ember. Következő alkalommal rögvest kint kezdték. Nézőközönség hasonló. Állítólag a megnyitó teltházas volt, és Alföldi Róbert kiállítása is sokakat vonzott. A Pesti Est különszáma szerint Alföldi Róbert kiállítása a Gödörben volt. Vajon hányan tudtak róla, hogy egy kicsit arrébb kellene menni? Vagy a kiállítás is veszteséges lett volna a Gödörben, mint a könyvhét?

Az idei könyvhét egy óriási szervezési hiba áldozata lett. Úgy nem lehet programot szervezni, hogy meghirdetik a tervezett helyszínt, majd amikor kiderül, hogy túl drága, átviszik máshová, azt is meghirdetik, de már kevesebb fórumon, majd amikor abba is hiba csúszik, találnak egy harmadik helyszínt, amelyet viszont egyáltalán nem hirdetnek meg! Gondoljuk csak át! Egy pavilon bérlője – könyvesbolt, egyesület, kiadó, bármi – kifizet 100 ezer forintot (az összeg tartalmazza a 25% áfát), hogy egyáltalán kint lehessen. Összeállítja az árukészletet, szállíttat, kipakol, és napi tíz-tizenkét órában foglalkoztat egy vagy két alkalmazottat. Ez persze úgy értendő, hogy pluszban, hiszen a saját, budapesti üzletében is kell lennie valakinek. Hány könyvet kellene eladnia, hogy megtérüljenek a kiadásai? A fentebb említett látogatottságból kiderül, hogy a legtöbb könyves igencsak ráfizetett. De nyilván sem a ZSIKK, sem a Hitközség nem nagyon foglalkozott ezzel, hiszen nekik mindegy, a bérleti díjat megkapták, a többi legyen egyéni szocprobléma. Azért rendesek voltak, mert adtak még egy esélyt: a szombat este megnyílt könyvhetet a nagy felháborodás miatt mégsem zárták be csütörtökön, ahogy eredetileg tervezték. Talán rájöttek, hogy ez egy könyv*hét*, és nem „könyv*ötnap*”…

Rick Zsófi

Szombat Szalon

Európa és Amerika között

MAGYARORSZÁG ÉS AZ „ÚJ KÖZEL-KELET”

Van-e kiút az iraki válságból?

•

Antiszemitizmus Európában: avagy Magyarország a béke szigete?

•

Izrael: védőfal, avagy a béke perspektívái

A Szombat szerkesztősége meghívja Önt
Németh Zsolt (Fidesz),
a Parlament Külügyi Bizottsága elnöke és
Szent-Iványi István (SZDSZ),
Európa Parlamenti képviselő vitájára
a **Spinoza Kávéház**ba
(VII. ker. Dob utca 15.),
november 3-a, szerda este 7 órára.
A vitát vezeti
Seres László újságíró.

Gene Simmons (Chaim Witz)
Amerikai rockzenész
(Haifa, Izrael 1949)

Simmons a Kiss, a hetvenes évek egyik legismertebb glamm-rockzenekarának alapítója, amelynek tagjai mással össze nem téveszthető módon minden fellépésnél fekete-fehér arcfestékkel jelentek meg. Simmons 1958 óta élt magyar származású anyjával New Yorkban, tanári végzettséget szerzett és tanítani kezdett. 1973-ban hozták létre a Kiss-t Stanleyvel, Crissszel és Frehley-vel. Az 1,9 m magas „démon” Simmons vérköpő, tűzokádó és nyelvöltögető show-jával lett híres. Egyéb tevékenységei is voltak (szólóalbum 1978-ban, kisebb film- és tévészerepek, egyebek között fellépés a Miami Vice-ban). A Kiss több mint 75 millió lemezt adott el világszerte rajongóinak, akik „KISS Army”-nak nevezik magukat.

André Citroen
Francia üzletember
(Párizs, 1878)
(Párizs, 1935)

A holland ékszerészcsaládból származó Citroen az első világháborúban lőszert gyártott, autógyárának nevét fénygyertyákkal kirakatta az Eiffel-tornyon, autóit sziklákon bukfenceztette le, csakhogy bebizonyítsa, mennyire robosztusak. Látványos transzkontinentális utakra küldte a kocsikat, ilyen volt 1922-ben az első motorizált átkelés a Szaharán Algírtől Timbuktuig. A Citroen részint bizarr, részint zseniális technikai dizájnjával tért el a többi autómárkától. André Citroen filantróp is volt, aki gyáraiban egészséggondozást és munkásai számára mindenféle kedvezményeket vezetett be.
De játékos is volt, aki otthagyta vagyonát a kaszinókban és aki 1935-ben, korai halála előtt a cégét is elveszítette.

„A rászorulók megsegítése igazi közösségépítés"

Interjú Háberman Zoltánnal

Háberman Zoltán (36 éves) a Magyarországi Zsidó Szociális Segély Alapítvány jóléti programjainak igazgatója, 2004. áprilisa óta tölti be e tisztséget. Szociális munkás oklevelet szerzett a Jeruzsálemi Héber Egyetemen, és az ELTE Bölcsészettudományi Karán is. Komoly szakmai tapasztalatokkal rendelkezik, évekig tanult és tevékenykedett az Egyesült Államokban és Izraelben. 2004. áprilisa előtt egy kőbányai hajléktalanszállón dolgozott – látta és megismerte a társadalom egyik legszomorúbb arcát is.

– Kovács András 2002-es felmérése szerint a zsidó népességnek körülbelül a fele 56 év fölötti. Érződik ez a szociális infrastruktúrában?

– Feltétlenül. Szociális munkát a zsidóság körében a MAZSIHISZ és a JOINT - vagyis alapítványa, a Magyarországi Zsidó Szociális Segély Alapítvány - végez. A vészkorszak óta a JOINT egyik fő feladata a túlélők megsegítése. Aki itt élt Magyarországon, és 60 éven fölüli, az mind Holokauszt túlélő. A JOINT szerepe sokban változik, de az idősödő és egyre elesettebb túlélők támogatása ma is egyik fő feladata. A MAZSIHISZ-re hárul a fiatalabb generációk gondozása, persze ebben is igyekszünk a segítségükre lenni.

– Miben különbözik a túlélőkről való gondoskodás az általános idősgondozástól?

– Tanúsítjuk, amit a Kovács felmérés is megállapít: a túlélők közt megdöbbentően sok a magányos, főként az asszony. Tapasztaljuk, hogy időseink mentális és egészségi állapota rosszabb, mint amilyen az életkoruknak megfelel. Közülük sokan szenvednek egyszerre több súlyos betegségben is, nem tudják elhagyni lakásukat, vagy teljesen ágyhoz kötöttek. A helyzet magán hordozza a Holokauszt súlyos bélyegét. 15 000 túlélő van köztünk, akik főként Budapesten laknak. Kemény gondokkal találkozunk: magányosság, bizalmatlanság, lelki és testi betegség, elértéktelenedett nyugdíjak, gyorsan emelkedő gyógyszerárak, lepusztult lakások. Az elvünk, hogy - ameddig csak lehetséges – gondozottjaink önállóan, saját lakásukban, méltóságban élhessenek. Ebben segítjük őket. A kórház mindig csak az utolsó megoldás lehet! Napi kapcsolatban állunk a legrászorultabbakkal. Az ágyhoz kötöttek Budapesten orvosi felügyelet mellett végzett szakápolást, *otthonápolást* kapnak a saját lakásukban. A jobb állapotban levők számára *házi gondozást* tudunk biztosítani; szociális munkások látogatják őket, és gondozók segítenek nekik az alapvető napi feladatokban. Akik képesek arra, hogy megszervezzék a saját életüket, azok anyagi támogatást kérhetnek a rezsijükhöz és más kiadásaikhoz.

– Az elmúlt években sok új szolgáltatást vezettek be a túlélők támogatására. Honnan van minderre pénz?

– A JOINT változatlanul a saját költségvetéséből fizeti a legrászorultabb túlélők anyagi támogatását, és természetesen fenntartja magát az Alapítványt is, a teljes infrastruktúrájával. A MAZSIHISZ fedezi az idősellátásban nélkülözhetetlen intézmények – a kóser konyha, a kórház, az idősotthonok és a napközi otthonok – működését. Az új támogatásokat és szolgáltatásokat pedig egyre inkább a nagy nemzetközi kárpótlási alapoktól, például a Claims Conference-től és a Svájci Biztosítási Alaptól elnyert pályázatok fedezik. Tavaly 400 millió forintot sikerült szereznünk ilyen módon idősgondozásra. Persze, ezek a pénzalapok sem végtelenek. Számítunk a helyi adakozók és az önkéntesek részvételére a gondozásban. A Holokauszt túlélők támogatása össze kell, hogy fogja a közösséget! Helyettesítenünk kell a túlélők hozzátartozóit: azokat, akik már nincsenek köztünk, és azokat, akik távol – tipikusan Izraelben vagy az Egyesült Államokban – élnek.

– Hogyan látja a mai magyar zsidóság fiatalabb korosztályainak a szociális helyzetét? Milyen feladatok várnak Önökre?

– A már említett tanulmány szerint az össznépességhez képest a zsidóság valamivel jobb anyagi helyzetben van, de ez a tény a mi napi munkánk szempontjából irreleváns. Amíg vannak nincstelenek és elesettek, arányszámuktól függetlenül el kell látnunk őket. Márpedig vannak: nem kellett sokáig keresnünk őket, máris több száz nehéz helyzetben élő, gyerekes családra találtunk.

2003-BAN AZ ALÁBBI SZOLGÁLTATÁSOKAT NYÚJTOTTA A SZOCIÁLIS SEGÉLYALAPÍTVÁNY:

Támogatás fajtája	Esetszám
Body guard készülék	20
Fogászati költség	16
Gondozási költség	114
Gyógyászati segédeszköz	66
Gyógyszerköltség	1250
Lakásfelújítási költség	34
Otthoni szakápolás	107
Rezsiköltség-hozzájárulás	372
Taxiköltség	274

– Hogyan jutnak el Önökhöz a nélkülözők?

– Mi igyekszünk eljutni hozzájuk! Elsősorban a zsidó iskolákra támaszkodunk, mert ezek a legnagyobb „gyűjtőhelyei" a közösségünknek. Felméréseket végzünk, illetve végeztetünk, és két szociális munkásunk is dolgozik a gyerekek közt. Aztán indítunk olyan programokat, amelyek hozzánk vonzzák a rászorulókat. Például angliai segítséggel térítésmentesen tudunk csináltatni receptre felírt dioptriás szemüvegeket. Emiatt sokan keresnek fel minket, akik eddig még nem jártak nálunk, pedig rászorulnak a segítségre. Innen aztán el lehet indulni, és fel lehet göngyölíteni a szálakat.

– A zsidó iskolák jelzik Önöknek, ha szegénységet észlelnek a diákok közt?

– Igen, és sajnos van mit jelezniük. Él egy sztereotípia, hogy a zsidók gazdagok, és a Rózsadombon laknak. Ez a nézet antiszemita, mégis sok zsidó is azonosul vele. Nehéz küzdenünk ez ellen. Amikor a szegénység problémájáról beszélünk, rögvest szembetaláljuk magunkat ezzel a sztereotípiával. Nem csak a szegénység a probléma, hanem a mentális helyzet is: nagyon sok rászorult zsidó család van, másod-harmadgenerációs emberek, akik komoly pszichiátriai problémákkal küzdenek.

– Említette, hogy a JOINT Szociális Segély Alapítványa főleg a Holokauszt túlélőkkel foglalkozik. A másod-harmad generációt is eléri?

– A másod-harmadgenerációs túlélőkkel a MAZSIHISZ Szociális Osztálya foglalkozik, de olyan sok a probléma és olyan kevés a pénz, hogy segíteni szeretnénk. Ráadásul a hitközség számára óriási feladat az étkeztetés. Ez nagyon fontos, hiszen több ezer embert ebédeltetnek meg naponta. Lehet mondani, a negyedik generációval, a gyerekekkel kezdtünk el foglalkozni. A JOINT több országban indít be egy gyerekjóléti programot, *Children in Need* az angol neve, még nem találtunk rá szép fordítást. A program célja, hogy az anyagi vagy mentális gondokkal küszködő gyerekeket megtaláljuk, és egy hídszerepet felvállalva helyezzük el őket hatékony zsidó és világi ellátó rendszerekbe, és aztán nyomon kövessük a sorsukat. Ennek kapcsán indult be a már említett együttműködés az iskolákkal.

– Hány ember végzi az Alapítvány munkáját?

– Különböző programjaink vannak, mint a már említett otthonápolás, az otthongondozás, a költségtámogatás, aztán az önkéntes munka megszervezése, a fogyatékosok támogatása, satöbbi. Tízen szervezik ezeket a támogató programokat, amelyek aztán 40 szerződéses ápolónőt és körülbelül 50 gondozónőt foglalkoztatnak. Hét főállású szociális munkásunk van, a gondozottakat kerületek szerint osztottuk el.

– Önnek komoly szakmai tapasztalatai vannak. Hogyan látja az ellátás mai helyzetét?

– A JOINT mindig megpróbált modellszerűen működni. Szerencsés helyzetben vagyok, hogy itt dolgozhatom, mert jó programokat tudtunk beindítani. Mi egyedül azonban nem tudjuk ellátni a szociális feladatokat, ez nem is tisztünk ma, 14 évvel a rendszerváltás után. *Egyre inkább a magyar zsidó közösségnek kéne átvállalnia a szegények gondozását. A magyar zsidóság nem vállal elég felelősséget a saját szegényei megtámogatásáért, pedig a zsidóság mindig gondot fordított arra, hogy jól megszervezze a saját szegényellátását.*

– Van-e a JOINT-nál hivatalos „szegénységi küszöb"?

– Igen, mivel anyagi forrásaink sajnos korlátozottak. Kénytelenek vagyunk jövedelemigazolást kérni, de a támogatás megítélése nem a jövedelem automatikus függvénye, az egy főre eső jövedelmen kívül a mentális és egészségi állapotot, a családi viszonyokat és más szempontokat is figyelembe veszünk. Olyan magas a mérce, hogy ritkán jelent problémát a segély megadása. Van még valami: nem szoktuk a jövedelembe beleszámítani a különféle kárpótlásokat. Ez etikai kérdés a számunkra, hiszen ezért megszenvedtek az emberek.

– A rendszerváltás után kettényílt a társadalmi olló, és a magyar lakosság egy része elszegényedett, lemaradt a versenyben. A zsidóságon belül is elindult ez a folyamat?

– A zsidóságot természetesen ugyanúgy érintik a társadalmi változások, csak sajátos jellemzői miatt talán egy kicsit csillapítva. A nyugdíjasokon kívül az állástalan másodgenerációs értelmiségiek vannak a legnehezebb helyzetben: elvesztették munkájukat, és már nem tudnak visszakapaszkodni az erősen átalakult munkaerőpiacra. Fon-

A 2004. JÚNIUSI ADATOK

Otthoni gondozás	Otthoni ápolás
153 kliens	160 kliens
2955 óra	1447 vizit
37 gondozónő	24 ápolónő és gyógytornász

A MAZS Alapítvány gyermekjóléti szolgálata

A gyermekjóléti program idén márciusban indult egy programvezető és két szociális munkás közreműködésével. Alapelve, hogy a gyermek jóléte csak egészséges, normális anyagi körülmények közt élő családban biztosított. Ezért a nehéz helyzetben lévő gyermekek problémáját családjuk helyzetével együtt vizsgálja, és próbál segíteni. Feladata, hogy feltérképezze, elérje és segítse a zsidó közösségen belüli hátrányos helyzetű, szegény, vagy mentális-, illetve kapcsolati problémákkal küzdő családokat.

A program jelenleg a felmérés szakaszában van. Próbálja megtalálni és „megszólítani" mindazokat, akiknek gondjain enyhíthet. Ilyen problémák lehetnek a családon belüli lelki bajok, a párkapcsolati problémák, a generációk közötti konfliktusok, az egyedüllét, a magány, a munkanélküliség, a szegénység, a gyermeknevelési-, pszichológiai problémák, például depresszió, szorongás, túlmozgásos, tanulási zavaros gyermekek.

A segítségre váró családok egy része a szarvasi nyári tábor révén került a munkatársak látókörébe. Sok esetre hívta fel a figyelmet a három zsidó iskola, az óvoda, a hitközség vagy a zsidó ifjúsági szervezetek. Eddig mintegy 200 család problémájára derült fény. Ezek alapján indult el az intenzív szociális munka.

Szolgáltatások: egyéni életvezetési tanácsadás, családterápia, színes programok gyermekes családoknak, csoportfoglalkozások (pl. iskolás kamaszoknak), megelőzés (drog, alkohol, értékvesztés), börzék (használt tanszerek, ruhák, játékok csereberéje), tájékoztatás az elérhető támogatásokkal kapcsolatos közérdekű információkról, kapcsolatfelvétel az állami és egyéb segítő szervezetekkel, közös programok a Hitközséggel együttműködésben.

Ügyeleti időpontok:

Személyesen: hétfőn 16-19 óra között, szerdán 9-12 óra között a Tüköry u. 3. I. emeleti irodában. Érdemes előzetesen, telefonon időpontot egyeztetni.

Telefonon, munkaidőben a 354-07-11 számon hívható a szolgálat.

Varga Márta
szociális munkás
Margit Ildikó
szociális munkás

tos leszögezni azt is, hogy Magyarországon *vannak zsidó hajléktalanok, sőt Holokauszt túlélő hajléktalanok is*, és ez nagy szégyen. Nincs megoldva az ellátásuk.

– Foglalkozik-e bárki munkaerő közvetítéssel? Vannak-e munkába állítási programok?

– Egyelőre csak kezdetlegesen, főleg a csökkent munkaképességűek számára. Vannak védett munkahelyeink, egy varrodát működtetünk, az Eszter műhelyt. De nem megkétszerezni vagy megháromszorozni kéne az ilyen kezdeményezéseket, hanem megtízszerezni, meghúszszorozni. Ez azonban már a közösség dolga.

– Mit ajánl egy zsidó szegénynek, aki segítséget akar kérni?

– Ha Holokauszt túlélő, akkor hozzánk jöjjön, megpróbálunk rajta segíteni. Részben vagy teljesen fizetjük a rezsijét. Gondozónő megy hozzá, ruhát, ételt kap. Ha beteg, ápoljuk. A második-harmadik generáción azonban jelenleg nem tudunk segíteni. A MAZSIHISZ küszködik a feladattal, de a problémák nagyobbak, mint az anyagi lehetőségek. Durván hangzik, de kevés rá a pénz. Nincs adományozói kör. Pedig a magyar zsidóságban – szerencsére - sok a jómódú ember. Az adományozás szokása azonban a múlt ködébe veszett.

– Nem védem őket, de a tágabb társadalomban is így van.

– Minden ország zsidósága hasonlít az őt körülvevő társadalomra, így Magyarországé is.

– Próbált-e a JOINT jótékonysági vacsorákat szervezni, vagy más adományszerző akciókat indítani?

– A MAZSIHISZ próbálkozott jótékonysági vacsorával. S nagy vita van ekörül, hiszen sokan azt mondják, hogy ez nem célravezető. A JOINT adományszerző tanfolyamokat szervez a zsidó szervezetek számára, hogy a pénzszerzés korszerű, hatékony módszereivel megismerkedhessenek. Az önellátásig azonban még nagyon hosszú az út, ez más társadalmi problémákkal is összefüggésben áll. Például más országokban büszkék az emberek, hogy mennyi pénzük van, míg Magyarországon ezt megpróbálják titkolni. Ha valaki adományoz, akkor meg fogják tudni, hogy mennyi pénze van, és ezt nem akarja.

– A JOINT és a MAZSIHISZ mennyire tudja összehangolni a tevékenységét? Van-e szimbolikus jelenősége az együttműködésnek?

– Állandó kapcsolatban állunk, és törekszünk az együttműködésre. Ennek a két szervezetnek le kell fednie a magyarországi zsidóság jóléti ellátását. Fontos, hogy azonos szakmai értékrend alapján álljunk, hogy stratégiailag összehangoljuk a működésünket, nehogy a szervezetlenség miatt maradjon ki bárki az ellátásból. Van úgy, hogy a nagyszülőt mi, az unokákat ők támogatják. Sok a közös ügyfél is. És még valami: minél több önkéntesre és szakemberre: szociális munkásra, pszichológusra, pszichiáterre lenne szükség. Nagyon sok zsidó ambivalensen, szorongásokkal és félelemmel viszonyul a saját identitásához. Sokan beszélnek arról, hogy hogyan lehetne visszavezetni a magyar zsidóság többségét a zsidó értékekhez, a valláshoz és a kultúrához, hogyan segíthetnénk nekik abban, hogy felvállalják a zsidóságukat. Erre az egyik legjobb módszer, ha segítünk a szociális problémáikon, illetve ha bevonjuk őket a jóléti munkába. Ez az igazi közösségépítés, és az összetartozás erősítésének a legjobb módszere.

Novák Attila

MAZSIKE PROGRAMAJÁNLÓ

„Az építészet hónapja keretén belül"
2004. október 10. 11 óra
2004. október 31. 16 óra
Séta Pest történelmi zsidónegyedében. Az érdeklődők végigjárhatják a régi zsidó negyed zsinagógáit, fontosabb épületeit és műemlékeit. A séták a Bálint Ház elől indulnak **(Budapest, VI. ker. Révay utca 16.)** Érdeklődni az alábbi telefonszámokon lehet: 311-6665, 311-9214

„Egy este, amikor a zsidó nemcsak méri a bort, hanem issza is"
2004. október 9. 19 óra
Borkóstoló, zene és irodalom a *Carmel Pince* étteremben. Belépődíj nincs, 2x2 deci borra mindenki a *Mazsike* és az *In Vinum Veritas* Borház vendége, az étterem pedig kedvezményes áron biztosítja a borozás mellé az ételfogyasztást. Közreműködnek: **Rick Zsófi** hegedű és ének, **Szilágyi Orsi** klarinét, **Rick Róbert** zongora. **Carmel Pince Étterem, Budapest VII. ker. Kazinczy utca 31. Tel: 342-4585**

„Fasiszta veszély vagy politikai hisztéria?"
2004. október 16. 19 óra
Beszélgetés közéleti témákról a Szombat folyóirat szerkesztőivel: **Gadó János** szociológus, **Novák Attila** történész, **Szántó T. Gábor** író.
Mazsike, **Budapest VII. ker. Garay utca 48. Tel: 311-6665**

„Egységes fellépés az antiszemitizmus és a rasszizmus ellen"
2004. október 30. 19 óra
Vendégünk: **Kósáné Kovács Magda** *Európa Parlamenti* képviselő (MSZP).
Az est házigazdája: **Kirschner Péter**
Pontos cím: Mazsike
Budapest VII. ker. Garay utca 48. Tel: 311-6665

www.mazsike.hu

2004. október 20-22 között

Izraeli-Magyar Kulturális Napok

a Petőfi Csarnokban. Fellép a Muzsikás Sebestyén Mártával, Shlomo Bar és Habrera Hativeet (Izrael), Shani Ben Canar (Izrael), Budapest Klezmer Band.

Jegyek a helyszínen és az ismert jegyirodákban kaphatók. Bővebb információ: http://budapest.mfa.gov.il

Levelesláda

Beszámoló az ortodoxia elnökválasztásáról

A Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitközség augusztus 24-én tartotta rendkívüli, elnökjelölő választmányi ülését, miután Fixler Herman, aki több mint harmincöt éven át töltötte be az elnöki pozíciót, néhány hónappal ezelőtt elhunyt.

Az elnöki posztra a választmány bármely tagja jelölhető volt, ezért a választási procedúrát kívülálló, *Heisler András* Mazsihisz-elnök bonyolította le levezetőelnökként. A felkérést, illetve azt, hogy Heisler mellett a neológia más képviselői – például *Zoltai Gusztáv* és *Streit Sándor* – is megjelentek, többen történelmi jelentőségű gesztusként értékelték. Mivel a választási eljárás pontos rendje hiányzik az alapszabályból, az elnök és a két elöljáró megválasztása a Heisler javasolta módon történt. Ennek értelmében a választás akkor érvényes, ha a huszonöt fős választmány egyharmada jelen van, a jelöléshez pedig az ott tartózkodó tagok legalább tíz százalékának támogatása szükségeltetik. Amennyiben az első körben egy jelölt sem képes megszerezni a szavazatok ötven százalékát, úgy a második fordulóban már csak a két legeredményesebb indulhatna, és az egyszerű többség döntene. *Ungár Richárd,* a szavazatszámláló bizottság egyik tagjának véleménye szerint a jelen lévő húsz fő szótöbbsége is elegendő lett volna, ez a vita azonban fölöslegesnek bizonyult, hiszen az egyedüli jelölt *Herczog László* – akit érdemeire való tekintettel* egy előzőleg Heislerhez eljuttatott levélben javasoltak – tizennégy szavazattal elnyerte az elnöki széket.

Persze meglepő lett volna, ha valóban ilyen zökkenőmentesen zajlik minden. *Haraszti Sándor* felvetését, miszerint logikusabb lenne először a csonka választmányt „feltölteni", azzal az – érdeminek nem mondható – válasszal utasították el, hogy arra csak a közgyűlés jogosult. Példaként a Mazsihiszt említették, amelynek vezetősége Fixler halála óta ugyancsak nem a teljes létszámmal működik. A második probléma az elöljárókkal kapcsolatban merült fel, nem tisztázott ugyanis, milyen feladatok hárulnak majd *Simon Tamás*ra és *Varró Sándor*ra. Többen úgy vélték, hogy az elöljárókat, akiknek munkakörét a vezetőség később határozza meg, tulajdonképpen nem létező posztokra nevezték ki.

Heisler még a voksolás előtt hangsúlyozta, hogy olyan hiteles elnököt kell választani, akinek legitimitása megkérdőjelezhetetlen. Ez utóbbi kitétel vonta maga után a harmadik kérdést: megtartható-e egyáltalán a választás, hiszen *Hoffman Áron* rabbinak, aki külföldön tartózkodik és telefonon sem sikerült elérni, felülbírálati joga van. Végül úgy döntöttek, hogy a választás eredménye mindaddig érvényes, amíg a rabbik meg nem vétózzák azt, ha viszont ez bekövetkezik, akkor új választást kell kiírni. A változtatás joga tehát fenntartva.

Ekkor kerültek terítékre az izraeli bét din (rabbinikus bíróság) által küldött rejtélyes levelek, amelyekre addig csak homályos célzásokat tettek a beavatottak, noha tartalmukat mintha mindenki és senki sem ismerte volna. A tekintélyes testület ebben arra kéri a közgyűlést, hogy mindaddig ne tartsák meg az elnökválasztást, amíg nem tisztázódnak bizonyos kérdések. A legfontosabb információkra, nevezetesen, hogy milyen kérdéseket kell tisztázni, kinek címezték a levelet, és vajon ki súgott Budapestről – bár a találgatások azonnal megindultak – még azután sem sikerült választ kapni, hogy *Zeév Paskesz* lefordította a levelet.

A félremagyarázások elkerülése végett indokolt lett volna a közgyűlést ezzel kezdeni, már csak azért is, mert – mint megtudhattuk – a levél már több napja vándorolt az illetékesek között. A benne foglaltak lényege – már amennyit sikerült abból kibogozni –, hogy az elnökhelyettes, aki Fixler Herman halála után betöltötte az elnöki pozíciót, a ciklus végéig maradjon a helyén. A jelenlevők véleménye azonban az volt, hogy a bét din nem avatkozhat bele a közösség belügyeibe, a rabbibíróságnak egyébként is mindkét felet meg kellett volna hallgatnia. (De ki lett volna a másik fél?) Ezenfelül a formai követelményeknek sem tettek eleget azzal, hogy a levelet faxon továbbították. Herczog kifejtette, hogy csupán kérésről van szó, amit kötelező figyelembe venni. Akadt olyan, aki szívesebben kérte volna ki a rabbik véleményét, de a közhangulatot az egyik felszólaló fogalmazta meg sommásan: *Hol volt a bét din, amíg mi zsidók voltunk?* Néhányan *David Moskovits*ot, a Wesselényi utcai Amerikai Alapítványi Iskola volt igazgatóját gyanúsították azzal, hogy az elnökségre aspirál, és ezért súgott Izrael felé. Mindez azért is érthetetlen, mert Moskovits külföldi állampolgárként nem választható.

Újdonság, hogy az ülést viszonylag nagy érdeklődés és aktivitás jellemezte. A korábbi vezetés öröksége – a címszavakban történő beszámolók, az egyszemélyes vezetés, az átláthatatlan gazdasági működés, a bennfentesekből álló, vagy csak egyszerűen átláthatatlan hierarchia –, amit az idősebbek feltétlen lojalitása és a fiatalabbak rezignációba fúló beleszólási kísérletei csak erősítettek, nyilván nem fog máról holnapra megváltozni. Herczog meglehetősen szűkszavúan nyilatkozott megválasztása után, mondván: az ortodoxia mind erkölcsileg, mind anyagilag nehéz helyzetben van, így kizárólag az elvégzett munka számít. Abbéli reményét is kifejezte, hogy a Zájin Ádárkor tartott közgyűlésen sikerül néhány helyen módosítani az alapszabályt, pótolni a választmány hiányzó tagjait, és alkalmas jelöltet találni a főtitkári tisztségre.

cs. m.

* Herczog László – Fixler Hermann elnök mellett – sok éven át töltötte be az ortodoxia főtitkári tisztségét.

„A tragédiák nem érnek véget a halottak eltemetésével"

Terror után – a rutinos izraeli gépezet

Izraelben egy-egy terrormerénylet után azonnal működésbe lép egy rutinos gépezet, intézmények egész sora kezdi szolgálni a terror áldozatait. Több szervezet állandóan kapcsolatban áll a rendőrség és a tűzoltóság belső információs rendszerével, a történések után automatikusan megjelenik két mentő alakulat a tett színhelyén. Az egyik a patinás Magen David Adom, vagyis a vöröskereszt helyi megfelelője, amely elsősegélyt nyújt a rászorulóknak, és mentőivel kórházakba szállítja az áldozatokat. 2000 októbere, az új terrorhullám óta létrejött a Zaka (Zihuj Korbanot Aszon) néven egy újabb, charedi, ortodox vallásos zsidó szervezet. Ők vallásos önkéntesekkel működnek, eredeti céljuk a testrészek összegyűjtése volt egy-egy robbanás után, mivel a zsidó vallás szerint a temetésnél együtt kell eltemetni a halott összes testrészét. Azonban az utóbbi időkben már ők is saját mentőautókat szereztek be így, maguk is részt vesznek a sebesültek kórházba szállításában, és a Zaka jelenleg már a Magen David Adommal versenyez. Az ultraortodox Zaka különösen fontosnak tartja, hogy működésével segítse a világi társadalmat, s ezzel csökkentse az izraeliek charediekkel szembeni előítéleteit.

A rendőrség és a tűzoltóság azonnal értesíti a környék kórházait, és azok néhány perc alatt készültségbe lépnek, vagyis mozgósítják a sebészeket, az altatóorvosokat, az ortopéd orvosokat, a pszichiátereket, a pszichológusokat és a szociális munkásokat. A szakemberek azonnal az elsősegélyosztályra sietnek, ott fogadják és osztályozzák a beérkező sebesülteket. A mentőautók szállítmányát három részre osztják, a súlyosakat azonnal a műtőkbe viszik, valamint átmenetileg ellátják a közepes és enyhébb sérülteket, amíg megürülnek a műtők és rájuk is sor kerülhet. A mentők rengeteg nem fizikai sérültet is beszállítanak, akik a trauma miatt gyakran képtelenek járni, beszélni, vagy egyéb pszichés reakciók figyelhetők meg náluk. Velük a pszichiáterek, a pszichológusok és a szociális munkások foglalkoznak. Azonnal mindenkit nyilvántartásba vesznek, hogy értesíthessék a családtagokat, akik ilyenkor sorra hívják a kórházakat, mivel az áldozatok mobiltelefonjai nem válaszolnak. Ha még mindig nincs információ szeretteikről, akkor a rokonok később végigjárják a kórházakat, mivel lehet, hogy olyan súlyos sérültről van szó, akinek a személyazonosságát nem ismerik. A sehol sem talált emberek utolsó állomása az Abu Kabirbani Patológiai Intézet, oda szállítják a merényletek után a halottakat.

A társadalombiztosítás (Bituah leumi) képviselői is a kórházakba igyekeznek, mivel a terror minden áldozata ellenséges cselekmények sérültjének számít, ami különleges státust biztosít számukra. A törvények különböző jogokat biztosítanak, például fedezik az összes orvosi költséget, amelybe akár a hosszas pszichológiai kezelés is beletartozik (nekik és családtagjaiknak), akár az egész életen át fizetik a háztartási segítséget, amennyiben a sérült a merénylet következtében állandó ápolásra szorul. Izrael nem csak emberéletekkel fizet a merényletekért, a terror hatalmas pénzügyi terheket is ró az országra.

A merénylet zajának elülte után gyakran hónapokig, évekig folyik tovább az orvosi kezelés. Különösen gyakoriak az égési sérülések, amelyek általában évekig tartó fájdalmas kezeléseket, műtéteket igényelnek, mivel a súlyosabb következmények érdekében a terroristák a házilagos bombákba golyóscsapágyak golyóit, csavarokat és szögeket tesznek. Ezért a legkülönbözőbb helyeken idegen testek fúródnak az emberek testébe. A vasdarabok beékelődései nyomán gyakoriak a fejsérülések, sokan életük végéig maradandó agysérülésben szenvednek. A zárt helyeken felrobbanó bombák hatalmas légnyomást okoznak, ez pedig sokszor nagyon súlyos belső vérzésekhez vezet, kívülről akár egészségesnek tűnő áldozatoknál is. Ma már az orvosok felkészültek az ilyen, esetleg „láthatatlan" sebesülések felismerésére is, de persze rengeteg függ a merénylet színhelyétől, az elsősegélynyújtók tapasztaltságától, a kórház ellátottságától és felkészültségétől.

A súlyosabb, maradandóbb sérülést szenvedők a kórházi ellátás után általában a rehabilitációs intézményekbe kerülnek, gyakran hónapokig tartó bennfekvő, majd bejáró kezeléseken kell részt venniük. A rehabilitáció feladata az emberek segítése, hogy a lehetőség szerinti legteljesebb életet élhessék a továbbiakban, elláthassák feladataikat, szerepüket, elérhessék a lehető legjobb életminőséget. Ebben a stációban fizioterápiás kezelések, munkaterápia, a napi teendők újbóli megtanulása, főzés, írás-, beszédterápia és pszichológia szolgálja az áldozatokat.

Akik megváltozott egészségi állapotuk miatt nem tudják folytatni előző munkájukat, átképzésen, tanfolyamokon vehetnek részt, amit szintén az állam fizet. Az új munkakörökben szociális munkások segítenek munkát keresni, hogy újra beilleszkedjenek a hétköznapokba. Akik teljesen elvesztették munkavégző képességüket, azokat leszázalékolják, és rokkantnyugdíjat kapnak, amelynek összege az eltartott gyerekek számától és a rokkantság mértékétől függ.

A terroráldozatok életét az utóbbi években önkéntesekből alakult szervezetek is segítik. Ilyen például a Natal, mely az egyén, a család, a csoport és a társadalom szintjén támogatja és képviseli a sérülteket. Többek közt segélykérő-segítő telefonvonalat működtetnek a traumák átélői számára, melyen főleg pszichológiai segítséget, lelki elsősegélyt nyújtanak. Egy-egy újabb merénylet idején az izraeli tévé és rádió folyamatosan közli telefonszámukat, ilyenkor a leggyakoribbak a hívások az ismét előbukkanó élmények miatt. Az újonnan, a terror nyomán alakult szervezetek főleg amerikai zsidó szervezetek gazdasági támogatásából tartják fenn magukat.

A tragédiák nem érnek véget a halottak eltemetésével, sokak számára éppen ekkor kezdődik meg a naponta megújuló küzdelem a megváltozott egészségi és gyakran szellemi állapottal, a borzalmak visszatérő képeivel, a félelem legyőzésével, hogy az egykori áldozat újra autóbuszra merjen szállni, vagy ismét bemerészkedjen a városba.

Shiri Zsuzsa
Jeruzsálem

Danny DeVito (Daniel Michaeli DeVito) amerikai színész, rendező és producer (Neptune, New Jersey, 1944)

Barátja, Michael Douglas beszélte rá, hogy a Száll a kakukk fészkére című darabban alakított szerepét a Douglas produkciójában készült Oscar-díjas filmben (1975) is játssza el. Komikusként DeVito a Taxi című tévésorozat antipatikus Luie de Palma-ját alakítva lett híres. A Smaragd románca (1984) és a Nílus gyöngye (1985) című filmek után fekete humorú komédiákat rendezett, a Dobjuk ki anyut a vonatból! (1987) és a Rózsák háborúja (1989) című filmeket; további alakításai közé tartozik a Bádogemberek (1987) R. Dreyfuss mellett, a pingvin Warner Batman visszatér-filmjében (1992), a koprodukció Tarantino Ponyvaregény (1994) filmjében Travoltával, aki DeVito partnere a Szóljatok a köpcösnek! (1995) című filmben is, valamint a Támad a Mars! (1996) és a Szigorúan bizalmas (1997) című filmnek.

David Berkowitz („Son of Sam") amerikai tömeggyilkos (New York, 1953)

Berkowitzot eredetileg Richard David Falconak hívták, majd örökbe adták. Szégyenlős volt és magányos, s egyszercsak elkezdett a fejében démoni hangokat hallani, amelyek őt arra utasították, hogy öljön. Amikor az egykori postamestert New York történetének legnagyobb razziájában 1977-ben elfogták, számláján hat ember megölése szerepelt, egy áldozat megvakítása, egy megbénítása, és további hétnek a megsebesítése szerepelt. A rendőrségnek azt mondta, hogy ő csak Sam parancsát teljesítette, egy hatezer éves démonét, akinek az utasításai a szomszéd kutyán keresztül érkeztek el hozzá. Noha sok pszichiáter mondta ki róla, hogy lelki beteg, 365 évre elítélték. Történetét Spike Lee amerikai rendező mesélte el 1999-ben az Egy sorozatgyilkos nyara című filmben.

„Az élet értelmén elmélkednek"

Az izraeli terror áldozataival foglalkozók spirituális irányba fordulnak

Shimon Shiri, a jeruzsálemi Hadassza kórház rehabilitációs osztályának pszichológusa évek óta naponta kapcsolatban áll a terror áldozataival. Jelenleg egy kutatáson dolgozik, amely a jelenség ápolókra gyakorolt hatását vizsgálja.

– Hogyan jött az ötlet, hogy az ápolókkal foglalkozz?

– Észrevettem, hogy a terroráldozatokról gondoskodó személyzet, a kollégáim közül sokan poszttraumatikus jellegű tünetekre panaszkodtak. Nagyon hasonlókra azokhoz, amiktől maguk a terroráldozatok szenvednek.

– Milyen tünetekről van szó?

– Alvászavarok, éjjeli felébredés, rémálmok, álmukban megtámadják őket, néha kifejezetten a terrorral kapcsolatos álmok, idegesség, gyors és túlzott válaszreakciók zajokra és más ingerekre, nem szállnak autóbuszra, nem mennek kávéházba, a belvárosba, vagy olyan helyekre, amiket veszélyesnek tartanak. Ezek a tünetek fokozottan megjelennek a nővéreknél, orvosoknál, szociális munkásoknál és pszichológusoknál, s mindenkinél, aki a terroráldozatokat kezeli. A szakirodalomban a jelenséget másodlagos traumának („secondary traumatization") nevezik.

– Mióta tudunk ezekről a poszttraumatikus tünetekről?

– Az utolsó évtizedekben rengetegen kutatják a traumák hosszabb távú hatásait, annak idején a vietnami háborúból hazatérő katonák hívták fel rá a figyelmet. Izraelben a Jom Kippur-i* háború katonáinál kezdődött a kérdés rendszeres kutatása, az izraeli szakemberek már harminc éve megjelentek a témával a nemzetközi szakirodalomban. Én valami mással akartam foglalkozni. Éppen azt akartam megnézni, miként profitálhatnak az emberek a történtekből.

– Hasznukra lesz a terror?

– Úgy éreztem, hogy a poszttraumatikus jelenségek kutatása nagyon a – persze meglévő – negatív hatásokra figyel. Ez mind igaz, valóban megjelennek az előbb felsorolt tünetek, a sérülés egy negatív dolog. De én más nézőpontból akartam megfigyelni a kérdést, a traumatikus élményt követő személyiségfejlődés szempontjából. Az utóbbi években ezzel is foglalkoznak, bár sokkal kevesebbet, mint a negatív hatásokkal. A kutatások szerint például az AIDS-esek, a rákbetegek, a szívbetegek, vagy akik földrengésekben vagy más traumákban megsérültek, a negatív poszttraumatikus tünetek, a szorongás mellett gyakran beszámolnak róla, hogy az életük pozitív irányba is megváltozott. Például többre becsülik a párjukat vagy a személyes kapcsolataikat, sokkal többet foglalkoznak a barátságok ápolásával. Egy részük élete alapvető viszonyait is megvizsgálja és újraértékeli, sokan megváltoztatják az értékrendszerüket, sokan nagyobb hangsúlyt fektetnek a mára, a jelenre, nem halogatnak tovább dolgokat, sokan új karrierbe kezdenek, sokan spirituális fejlődésről szólnak. Elkezdenek filozófiai műveket olvasni, az élet értelmén elmélkednek, a szellemi kibontakozás foglalkoztatja őket. Ez a jelenség már a holokauszt-túlélők egy részénél is ismert volt, és háborús foglyoknál is megfigyelték. Ilyenkor megerősödik az énkép. Ezeket a jelenségeket kutatom a terroráldozatok betegségeinek gyógyítóinál, a velük foglalkozó személyzetnél. Sőt szélesebb körben, a Zaka önkénteseinél, akik igen fontos és nehéz munkát végeznek, akik a terrort ha nem is a saját bőrükön, közvetlenül érzik, de igen közelről szembesülnek vele, leszakadt testrészeket emelnek fel.

– Hogyan történik a kutatás?

– Kérdőíveket kapnak a Zaka önkéntesei, a mentőalakulatok dolgozói, a kórházak és a rehabilitációs intézmények személyzete. Az elsősegélyosztály nővérei, orvosok, műtősök, pszichológusok, szociális munkások. Zárt kérdésekkel nullától négyig kell osztályozniuk különböző kérdéseket a személyiségfejlődésükkel kapcsolatban, például az énképükről, a karrierépítésükről, a szellemi fejlődésükről, a személyes kapcsolataikról. Mellette azt vizsgálom, milyen mértékben szenvednek poszttraumatikus tünetektől. Már több tucat kérdőív visszajött, és megnéztem őket, bár pontos statisztikai elemzést még nem végeztem, adataim még nincsenek. Első ránézésre a jelenség szembetűnően létezik, a nagyobb negatív traumatikus élmény növeli a személyiségfejlődés pozitív hatásait. A kutatás ugyan kezdeti stádiumában van, de igen ígéretesnek tűnik.

S. Zs.

* 1973-ban a környező arab államok Jom Kippur napján támadták meg váratlanul Izraelt. Végül Izrael a kezdeti kudarcok után, hatalmas emberáldozatokkal aratott győzelmet.

AMERIKA VÁLASZTÁSOK ELŐTT

Zsidó republikánus párt?

Feltűnést keltett – sok zsidó szavazó számára is –, amikor szeptember elején Bush elnök a jelölést elfogadó beszédében „régi jó barátunkról, Izraelről" beszélt.

Még nagyobb feltűnést keltett – különösen a zsidó szavazók körében – az e szavakat követő hatalmas taps. Akárhogyan is, ez a Republikánus Párt jelölőgyűlése volt, tele katolikusokkal, protestánsokkal, és – igen – evangéliumi keresztényekkel.*

A bostoni demokrata jelölőgyűlésen semmi ehhez hasonló nem történt. John Kerry nem említette Izraelt, és alelnökjelöltje is – legfeljebb – csak kicsit volt jobb nála, ama rejtélyes kijelentéssel, mely szerint ha Izrael világszerte barátokat talál, „az a biztonságos Izraelhez fog elvezetni". Na persze, hiszen a világ szereti Izraelt, és a zsidó államnak nincs hűségesebb szövetségese, mint az Egyesült Nemzetek Szervezete.

A jelölési héten az egyik legpezsgőbb partit a Republikánus Zsidó Szövetség tartotta. Nehéz lett volna elképzelni ugyanezt az idősebb Bush érdekében, 1992-ben, New Orleansban. Mi rejlik e változás mögött? Könnyű volna azt válaszolni, hogy Bush határozott kiállása Izrael mellett, de ez csak egy része a dolognak. Ugyanakkor valószínűleg ez a magyarázat lényege.

Bush elnök rendíthetetlen kiállása Izrael mellett már egy évvel azelőtt beszédtéma volt, hogysem jelentős számú zsidó szavazó sorakozott fel mögötte. Úgy tűnik, most sincs ez másképp.

Ma azonban ez a hír, amely nem tágít a médiából – Busht immár nagyobb becsben tartják a zsidó szavazók – egy évtizedes stigmát kezd felőrölni. És a Bush-kampány ki is használta a megváltozott légkört, amikor komoly erőfeszítéseket tett a kis közösségek elérésére.

A rádiós talkshow-vezető és számos napilapban rovatot jegyző Dennis Prager (aki zsidó), a republikánus jelölőgyűlés fő szónoka jól ragadta meg, miként gondolkozik sok zsidó a republikánusokra adott szavazatról: „Régebben úgy gondoltam, a republikánusokra szavazni ugyanolyan bűn, mint Jom Kipurkor enni. Ám míg az étkezés Jom Kipurkor csak Istenre és rám tartozik, addig a republikánusokra adott szavazat az egész társadalomnak ártana."

Személyes emlékem, hogy amikor középiskolás koromban egy chicagói zsidó country klubban vittem mások golfütőit, sok klubtag igencsak konzervatívnak tűnt. Azonban szinte egy emberként szavaztak a demokratákra. A demokratákra szavazni mindig magától értetődő volt egy zsidó számára. Ez azonban már nem így van.

Mindezzel nem azt akarom mondani, hogy Bush megszerzi a zsidó szavazatok 50 százalékát. Az utóbbi időben Ronald Reagan tartja a rekordot, közel 40 százalékkal. Figyelembe véve azonban, hogy Bush a zsidó szavazatok kevesebb mint 20 százalékát szerezte meg négy éve (az apja pedig 11 százalékot 1992-ben), már 35 százalék elérése is hatalmas javulást jelentene. Különösen Floridában, ahol mintegy 500 ezer zsidó él.

Egy olyan államban, ahol 537 szavazattal győzött, Bushnak nyilvánvalóan nem kell a zsidó szavazatok többségét megnyernie ahhoz, hogy alapvetően megváltoztassa a választási számarányokat.

Az ősrégi hiedelemmel szemben, amely szerint a zsidók holtukig liberálisok maradnak, valójában az évek során hatott rájuk a szavazók ideológiai jobbratolódása. Reagantől eltekintve azonban a republikánusoknak nem sikerült szélesíteni zsidó bázisukat.

Természetesen sok mélyen szekuláris zsidó soha nem fogja jól érezni magát egy olyan pártban, amely evangéliumi keresztények és mélyen hívő katolikusok millióinak ad otthont. Sok tekintetben azonban ennek kevésbé a kereszténység megvetéséhez van köze, mint inkább a vallás iránti bizalmatlansághoz, amit az ortodox és „ultraortodox" zsidókra szórt szidalmak igazolnak. Ennek fényében egy szekuláris zsidó egyedül Izrael miatt lenne hajlandó Bushra szavazni.

A zsidók félelme az evangéliumi keresztényektől csillapodni látszik. Tom Delay, a többségi frakció vezetője tavaly az Amerikai Cionista Szervezet által évente adható legmagasabb kitüntetést kapta, s a szekuláris és vallásos zsidókból álló közönség állva tapsolta meg a tüzes evangéliumi keresztény férfiút.

A zsúfolt republikánus jelölőkongresszuson Dennis Prager a következőket mondta a hallgatóság körében helyet foglaló zsidók százainak: „A keresztények nem ellenségeink, hanem a legjobb barátaink." A kijelentés viharos tapsot aratott.

És amikor a mélyen keresztény amerikai elnök az AIPAC, az Amerikai–izraeli Közügyek Bizottságának éves közgyűlését üdvözölte idén májusban, Busht elhalmozták a szeretet és odaadás jeleivel. Két tapsvihar között a tömeg azt kántálta: „Még négy évet!"

Ha a zsidó szavazatok számottevő részét megszerzi, Bushnak ez valóban sikerülhet is.

Joel Mowbray
FrontPage Magazine.com
2004. szeptember 9.
Fordította: Sebes Gábor

* Az „evangéliumi keresztény" (evangelical Christian) az Amerikában igen nagy létszámú karizmatikus gyülekezetek elnevezése. Magyarországi megfelelőjük a Hit Gyülekezete.

NOVÁK ATTILA

Herzl időszerűsége*

A száz éve elhunyt Theodor Herzl korunk egyik leghíresebb személyisége. Bár nevét tucatnyi utca is őrzi, tanítását, pontosabban tanításait olyannyira félreértelmezik, amennyire csak lehet. Alakjából azonban hasztalan igyekeznek merev domborművet előállítani, a személyiségében rejlő korlátlan lehetőségek felülemelkednek az ideológiai sémákon, és dacolnak a történeti idővel. De miben rejlik Herzl időszerűsége?

Herzl – bár ebben nem volt egyedül – hihetetlen érzékenységgel ismerte fel és egyedülálló módon tette a publicitás részévé a zsidó nép létezését, melyet mind az ortodoxok, mind a neológok tagadni igyekeztek. Az ortodoxok álláspontja szerint a zsidóság a halakha, azaz a vallási törvény alapján álló tradicionális-etnikai közösség, de modern értelemben nem nép, így nem veheti kezébe a sorsát. Azt majd a Messiás fogja megtenni. A neológok pedig tagadták a zsidóság etnikai dimenzióját és „mózeshitű" állampolgárokként próbáltak meg betagozódni a XIX. században kialakult nemzetállamok állampolgárainak sorába. Mindkét logika feltételezi, hogy a zsidók nem önálló politikai aktorai a történelemnek, hanem csak csatolt részei. Nem Herzl volt az első, aki a zsidókat beemelni kívánta volna a modern politika tényezői közé. De hogy ő volt az, aki a legsikeresebben és főleg a külvilág számára is a leglátványosabban tette ezt, abban biztosak lehetünk. Herzl zsidó nacionalista volt, de nem abban az értelemben, ahogyan modern korunkban – mondjuk Srebrenica és Koszovó árnyékában – a nacionalizmusról beszélni szoktak. Ez a fajta XIX. századi liberális nacionalizmus hihetetlen rugalmassággal párosult, és a zsidóság mibenlétére vonatkozóan kizárólag kereteket szabott. Hogy valaki ateista vagy vallásos, bal- vagy jobboldali, Herzl a zsidó nacionalizmus mindent átfogó kerete segítségével tette zárójelbe, és *a transznacionális zsidó civilizáció újjáélesztésével elevenítette fel a különféle országok zsidósága közti kapcsolatokat, miközben a létrejövő zsidó államot az európai humanizmus majdani helyszíneként álmodta meg*. Meglehet, ebben az is szerepet játszott, hogy az Európán kívüli világról nem tudott eleget, s nem is sejtette azt, hogy éppen az európai nacionalizmus és a cionizmus megjelenése szolgál majd modellül a harmadik világ különféle nemzeti csoportjainak.

S hogy mikor következett be a nagy és döntő fordulat, Herzl önmagára találása? A Dreyfus-ügy – bár fontos és megkerülhetetlen eleme volt Herzl zsidó ébredésének, vagy „megvilágosodási" folyamatának – inkább csak az egyik utolsó, bár *döntő és lényeges* láncszemét alkotta egy hosszú folyamatnak. Herzl észlelte, hogy a politikai spektrum egyik skálájának szereplője sem immunis az antiszemitizmussal szemben, így a kortárs francia szocialista baloldal egy csoportja is zsidóellenes. Sőt, a minél nagyobb demokrácia, a választójog kiszélesítése nemhogy oldaná a feszültséget, de inkább növeli; az a nép, melyre oly gyakran hivatkoznak politikusok, antiszemita indulatok hordozója, és a modern tömegdemokrácia eszközei és propagandája által megjeleníthető és felhasználható az antiszemita akarat. Nincs többé király, császár vagy kegyúr, aki méltányossági vagy jól felfogott üzleti szempontból megóvná a zsidókat az ellenük irányuló gyilkos indulattól. A centralizált és demokratizált nagy nemzetállamok létrejötte, a választójog kiszélesítése és a szavazatmaximalizálás korában a zsidók talán még nagyobb veszélyben vannak, mint előtte – vélte Herzl –, s maguk is tárgyai lehetnek a szavazatszerző intencióknak A modern politika világában *főleg magukra számíthatnak:* ez volt a Dreyfus-per üzenete Herzl számára.

Herzl nemzetté óhajtotta tenni a zsidókat, mégpedig hosszú és gyötrelmes viták után a régi-új földön, Palesztinában, amely – török fennhatóság alá tartozó területként – a biblikus és gyarmati aspirációkat leszámítva már nem számított az európai hatalmak *elsődleges* vetélkedési helyszínének. Ez annak volt köszönhető, hogy a szekularizáció – melynek során az európai civilizáció vallási dimenzióját egyre kevésbé tartották fontosnak – igen előrehaladottá vált, így Palesztina sem volt már olyan értékes, mint a középkorban. Bár Herzl kivitte volna a zsidókat Európából, de nem az európai civilizációból, és sohasem vonta kétségbe azt, hogy a zsidók lojális állampolgárai lehetnek régi hazájuknak.

Nagyon korszerű volt az a törekvése, amely a modern médiát tette a politikacsinálás fő eszközévé. A befolyásos és liberális bécsi napilap, a *Neue Freie Presse* újságírójaként, az újság befolyását felhasználva lényegült át a zsidóság lobbistájává. Tudatában volt annak, hogy csak akkor sikerülhet eredményt elérnie, ha felhasználja a sajtó hatalmát, tudatosan épít a média azon tulajdonságára, mely a valóságot átlényegítve és felnagyítva ad többszörös jelentőséget minden egyes elejtett szónak és mondatnak, s hagyja, hogy ezek a kitágult kommunikációs térben rezonáljanak.

Más lehetősége nemigen maradt. Egy kisebbség kisebbségét képviselte. Egyedül volt. Ám végül igaza lett.

* Elhangzott 2004. augusztus 30-án, a Zsidó Múzeum *Herzl* című kiállításának megnyitóján.

Elfogultságok

Három évvel *azután,* és napokkal a minden képzeletet felülmúlóan kegyetlen beszláni iskolai vérengzés után, szeptember 11-én, a *Magyar Hírlap* publicistája meglepő tanácsokat ad azoknak a politikusoknak, akik megpróbálják megfékezni a világszerte dúló iszlámista terrort *(Fodor György: A háború köde):*

„Nem putyinokat, bushokat, chiracokat, blaireket kellene megbízni azzal, hogy agyalják ki a terror elleni harc módozatait, hanem tagolt, célirányos szürkeállománnyal bíró szakembereket. Ők rendet tehetnének, összefoghatnának, megoszthatnák tapasztalataikat, és kidolgozhatnának egy használható stratégiát. Talán azzal kezdenék, hogy az »iszlám (arab) terrorizmus«-ból elhagynák a jelzőt. Vannak keresztény terroristák is meg mások. (…) Folyik az önjáró háború – senki nem tud semmit."

Ez utóbbi mondat ebben a kontextusban legalábbis ködösítés: nagyon is tudható, hogy Csecsenföldtől Kasmírig, a moszkvai metrótól a beszláni tornatermen át a jeruzsálemi kávéházakig ugyanaz az iszlám „szent háború" dúl, ugyanazokkal az ellenségképekkel (amerikaiak, oroszok, britek, keresztények, zsidók stb.), ugyanazokkal az eszközökkel, ugyanazokkal a célokkal, és sokszor ugyanazokkal az Al-Kaida-féle háttérnetworkökkel. Ha a szerző azt írja, hogy ebben a világméretű háborúban „senki nem tud semmit" (ami tényszerűen nem igaz), akkor ehhez a nemtudáshoz maga is hozzájárul. Ha végre többen mernének szakítani a politikai korrektség nyelvi-gondolati diktatúrájával, és ki mernék mondani, hogy itt többnyire iszlámista ideológiájú, az arab kultúrkörből származó emberek indítottak hadat a szabad világ ellen, talán jobban megértenék, miről is szól ez a *dzsihád.* Igen, voltak, vannak keresztény terroristák is, csak éppen nem összemérhető a szándékok globális elszántsága és az elkövetett tettek mennyisége, brutalitása (ld. iskolás gyerekek kínzása, csonkítása, hátba lövése). Az pedig, hogy ne a politikusok, hanem a szakemberek „tegyenek rendet", sajátos felfogása a demokráciának. Ahol a politikusok mögött, mellett természetesen ott vannak a szakértőik is. Ezt a megoldást ajánljuk egyébként az újságírói szakma figyelmébe is.

*

Az MTI szeptember 6-i híre iskolapéldája a precízen összefoglalt valótlanságnak – nem nyelvezete, hanem a háttérként közölt, össze nem illő tények összepárosítása miatt:

„Horogkeresztet és SS-jelet mázoltak vandálok négy, zsidó hangzású névvel ellátott családi sírra Kelet-Franciaországban. A rendőrségnek egyelőre nem sikerült kideríteni, ki áll az Audincourt-ban elkövetett tett hátterében. Franciaországban – ahol Nyugat-Európa legnagyobb izraelita és legnagyobb muzulmán közössége él – az utóbbi időben elszaporodtak az antiszemita és arabellenes megnyilvánulások."

Ami a legnagyobb számú közösségeket illeti, ez nyilván így van, csak éppen nem lényegtelenek az arányok. Franciaországban úgy 700 ezer zsidó (az „izraelita" szó vagy szemérmességre, vagy a csak vallásosakra akar utalni, mindkettő félreértés) él, az észak-afrikai, arab, muzulmán bevándorlók száma viszont úgy 6-8 millió körül van. Az utóbbi hónapokban valóban történtek keresztény temetőkben is sírgyalázások, de a Franciaországban elkövetett atrocitások túlnyomó többségét zsidó személyek és intézmények (iskolák, boltok, temetők) ellen követték el, s kizárólag az antiszemita incidensek száma nő évről évre (az idén úgy 60 százalékkal). Az elkövetők többsége pedig radikalizált arab, muzulmán fiatal. Ám, és az idézett hír utolsó mondata is azt sugallja, hogy a veszély nem ez, hanem valami homályos, kisebbségek közti vallásháború, ahol az antiszemita atrocitássorozatnak ugyanakkora a súlya, mint egyes „arabellenes megnyilvánulásoknak".

*

Szeptember 11-én a világ a New York-i és a washingtoni terrortámadásokra emlékezett, így a magyar sajtó is – ki-ki a maga módján. A kommentárok, megemlékezések többsége a tragédiára koncentrált, vagy az azóta eltelt időszakot értékelte. A legtöbb összefoglaló – ha esetleg a megállapításokkal vitatkozni is lehetett – méltósággal emlékezett meg a tragédiáról. Kivételek azért akadtak: a *Magyar Nemzet*nek sikerült a következővel előrukkolnia (*Szeptember 11: A kezdet – Máig tisztázatlan a terrorakciók háttere,* 2004. szeptember 11.):

„Bár a jelenkor legfontosabb történelmi dátumának tűnik, a mai napig sem világos, kik állnak a szeptember 11-i terrorcselekmények mögött. A támadásokat azóta sem vállalta magára egyik terrorszervezet sem."

Teljesen nyilvánvaló, hogy az al-Kaida állt a merényletek hátterében, és bár konkrétan soha nem vállalta magára a merényletet, több hiteles közleményben is büszkén hivatkozott rá. De a cikk írója, az általa használt kifejezésekkel, félbehagyott mondatokkal, levegőben lógó állításokkal, azt sugallja az olvasóknak, hogy összeesküvés áll a háttérben.

„A kigyulladt toronyról felvételeket sugárzott a CNN, amely végig híven közvetítette a terrortámadást. Később sokaknak feltűnt, hogy a tévéadó által gyakran bejátszott amatőr felvétel készítője először a repülőre, majd a toronyra irányította a kamerát, oda, ahová aztán az első repülő másodperceken belül bevágódott. Tizennyolc

perccel később érkezett a másik gép, a United Airlines légitársaság washingtoni Dulles repülőteréről Los Angelesbe induló 175-ös járata, fedélzetén 56 utassal, 7 utaskísérővel, két pilótával."

Az idézet második mondatának nincs folytatása, így nem tudjuk meg, mi a jelentősége annak, hogy először a repülőre irányult az amatőr filmes figyelme. Kik azok a „sokak", akiknek ez feltűnt? Miért lényeges ez? Hogy a filmes tudta, mi fog következni? Akkor a szerző miért nem viszi tovább ezt a szálat? Ha viszont az történt, ami logikus: a felvétel készítőjének feltűnt az alacsonyan repülő gép, és ezért fókuszált rá, akkor mi értelme volt ennek a mondatnak? A válasz: azt sejtetni az összeesküvés-elméletekre fogékony olvasóval, hogy a névtelen videós tudta, mi fog következni, tehát tudott a merényletről. Hogy mindenki értse, miről van szó, a cikk kétszer is utal a hamisításbajnok szélsőbaloldali Michael Moore-ra – mint tudományos bizonyítékra.

„George Bush amerikai elnök egy iskolai programon vett részt, amikor az első gép becsapódásáról értesítették. (Ez Michael Moore Fahrenheitjének egyik kulcsjelenete.) Bush zavartalanul folytatta programját; azt állította, hogy mindössze egy »igen ügyetlen« pilóta hibájáról van szó. (…)"

Viszonylag kevesen lehettek azok, akik rögtön az első repülőgép becsapódásánál tudhatták: nem baleset történt. Mind Moore, mind a cikk írójának részéről nem más, mint egyszerű kötözködés azt felemlegetni, hogy Bush és stábja nem kapcsolt rögtön, és nem érzékelte a történtek súlyát. Különösen, hogy Mr. Moore kiegyensúlyozottságát ismerve valószínűsíthető: ha Bush bejelenti, hogy terrortámadás történt, akkor azt a következtetést vonta volna le, hogy az elnök tudott a merényletekről. Vagyis teljesen mindegy, hogy volt-e rajta sapka, vagy sem, mindenképpen gyanús.

„Sem akkor, sem később nem sikerült kézre keríteni Osama (sic) *bin Ladent, az al-Kaida terrorszervezet vezetőjét, akit a támadások állítólagos megszervezéséért az USA első számú közellenségeként is kerestek."*

„Állítólagos" – aprócska szó, de hatásos. Viszont, ha nem biztos, hogy az al-Kaida és Oszama bin Laden állt a háttérben, akkor ki? Erre nem kapunk választ, viszont a cikk vége némi segítséget nyújt:

„Egy biztos: a világ nem lett biztonságosabb hely az amerikai választcsapásoktól és a mondvacsinált okokból megindított háborúból, amely valójában az Egyesült Államok gazdasági érdekeit és Izrael biztonságát szolgálta."

Témánál vagyunk: csak az Egyesült Államok és Izrael érdeke volt az iraki háború, így talán a szeptember 11-ei támadássorozat is. A következtetéseket már mindenkinek magának kell levonnia.

*

A jobboldali napilap fiatal és tehetséges munkatársa, *Tóth Szabolcs Töhötöm* megnézte *Michael Moore* legújabb „dokumentumfilmjét" (*Fahrenheit mínusz 9/11. Magyar Nemzet, szept. 2.*), és hiányérzete támadt. Nem igazán tetszett neki a rendező némely hazugsága, csúsztatása, de leginkább egy, Amerikával szoros kapcsolatban lévő távoli kis ország említése hiányzott neki, ami pedig elengedhetetlen lett volna Bush iraki háborújának és a „szélsőséges" neokonzervatív héják magatartásának mélyebb megértéséhez. Ez a kis ország Izrael.

„Nos, az olajvállalatokról, a Halliburtonról elég sokat hallunk az iraki és afganisztáni háború kapcsán Michael Moore filmjében, a Fahrenheit 9/11-ben – meglehet, nem alaptalanul. Izraelről viszont egy szót sem."

A szerző Moore öncenzúrájára azt hozza fel példaként, hogy egy, a terror megállításáról szóló rövid Bush-nyilatkozatból a rendező egyszerűen kivágta azt a részt, amiből kiderült volna: az amerikai elnök ott és akkor történetesen nem az al-Kaidáról, hanem az Izraelt fenyegető palesztin terroristák megállításáról beszélt (természetesen egy újabb öngyilkos merénylet után). Tóth azonban ebből nem arra következtet, hogy Moore enyhén szólva manipulatív módon vág össze nyilatkozatrészeket, képkockákat, hanem arra, hogy valami van a háttérben:

„De mi történt Moore-ral (…), hogy filmjéből olyan szinten cenzúrázza ki Izraelt, hogy még ebből az elnöki nyilatkozatból is kioperálja az ország nevét? Hogyan lehetséges, hogy Moore, aki a Haver, hol a hazám?-at egy amerikai békeaktivistának, Rachel Corrie-nak ajánlja, aki egy izraeli buldózer előtt lelte halálát, mikor elé feküdve saját testével próbálta megmenteni az egyik lerombolásra ítélt palesztin otthont, most hirtelenjében nem tartja fontosnak ezt a kérdést? Miképp magyarázható, hogy Moore, aki közismert Izrael-ellenes kijelentéseiről és a palesztin ügyet felkaroló nyilatkozatairól, egyetlen másodpercet sem szentelt filmjében Izraelnek?"

A nyíltan Izrael-ellenes, palesztinbarát rendező tehát, aki egy közismert módon, szerencsétlen balesetben meghalt Izrael-ellenes aktivista halálának szentelte egyik művét, akkor járt volna el helyesen, ha Izraelt és a neokonokat valamilyen módon beleapplikálja filmjébe. Hogy miért?

„Nem kell ahhoz tehát Izrael-ellenes álláspontra helyezkedni, hogy valaki belássa: a neokonok említése nélkül dokumentumfilmet készíteni a második iraki háborúról komolytalan vállalkozás."

Ennél már csak nyilván az lett volna izgalmasabb vállalkozás, ha Moore, miként szokta, még a Fehér Házat és az elnök külpolitikáját túszul ejtő, zsidóbarát neokon idegenek toposzát is feltálalja a nagyérdeműnek. Nem mintha Izrael biztonsága nem lehetett volna lényeges szempontja a térség egészének biztonságáról gondolkodó republikánusoknak. Ám Izrael ilyen módon való kihangsúlyozása csupán az interneten terjedő, a Moore-filmből Izraelt és a neokonokat hiányoló konspirációs írások mániája. Tóth mellett szól, hogy elismeri:

„…már így is oly sok homályos konspirációról van szó a filmben, hogy mindenki számára meglehetősen komolytalanná vált volna Moore, ha azt bizonygatja: Bush egyszerre a szaúdiak és az izraeliek bábja is."

Így tehát a Fahrenheit nézői lemaradtak egy olyan összefüggés meglátásáról, amelynek létét maga a szerző is a konspirációs elméletek szférájába utalja.

Ennek a logikának a jegyében telt meg egy oldal Magyarország egyetlen jobboldali napilapjában.

SUSAN RUBIN SULEIMAN

Egy Zircre küldött képeslap*

Anyám meghalt, és húgommal megörököltük a fotóit, melyeket ócska keretben sublódja tetején, többségüket pedig barna borítékokban és nejlonzacskókban ennek fiókjában tartott. Tőlünk telhetően megosztoztunk. Az eredeti zacskók és borítékok hozzám kerültek.

Ennek már több mint tíz esztendeje. A hozzám került képeket rendezetlenül beszórtam egy fiókba. Most, első alkalommal kinyitom a műanyag zacskókat, kirázom a barna borítékokat. A foltos, szakadozott, fekete-fehér képeken látható emberek nevét, ha valaha tudtam, akkor is már rég elfelejtettem. A régi képek közé az évek során küldött, színes amatőr felvételek keveredtek: rólam, a két fiammal; férjemmel, a válásunk előtt, az esküvőnk előtt; rólam, amint elveszetten mosolygok anyám mellett a diplomaosztáskor.

Két képet keresek, kihalászom őket. A beállított fényképek rólam készültek négyéves koromban, *A Mosoly Albuma* nevű budapesti fényképészműteremben. A cég neve, díszesen nyomott címe és telefonszáma a kép jobb alsó sarkában olvasható. Az egyik képen vállig érő hajam kibontva, a fejem búbján nagy selyem masni, csinos vászonruhácskát viselek, nyakamon aranylánc; bal kezemben bevásárlókosár, jobb kezemben egy kerekes játékkutya pórázát tartom. Ifjú hölgy napi bevásárlásra indul kutyájával. Belemosolygok a kamerába, a szemem szikrázik.

A másik képen elfoglalt háziasszony vagyok: a hajam két copfban egy-egy kisebb masnival, szép ruhácskámon kötény. Egy játéktűzhely mellett állok, jobb kezem a tűzhelyen lévő lábas fedőjén pihen, bal karom az oldalamon. Itt, ha lehet, még vidámabban mosolygok bele a kamerába.

Anyám minden bizonnyal előre megbeszélte a találkozót az előkelő fényképésszel, a fényképezkedés pedig feltehetően órákig tartott. Végül ezt a két képet választotta. Az évek során, amikor könyörgésemre anyám elővette a régi fényképeket, rengetegszer láttam ezeket. Valamiféle közös rítusunk volt a fényképnézegetés. „Milyen édes voltál, nézd, milyen szőke!" – mondogatta. Meg hogy: „Velük sohasem találkoztál, ők az unokatestvéreim." 1949 augusztusától, Magyarországról hurcolta magával ezeket: albumoknak nem, csupán néhány összekapott fényképnek volt hely. Ezek a képek, valamint a nagyanyámtól örökölt damasztabrosz és a hozzá tartozó tizenkét szalvéta voltak az otthonról hozott talizmánjaink. Most ezek rám maradtak, és anyámhoz kötnek.

Megfordítom a képeket. Legnagyobb meglepetésemre – eddig sohasem vettem észre – írás is van rajtuk. Mindkét fénykép postai képeslap, középen vonallal: jobbra a címzés helye, balra az üzeneté. A játékkutyás képen nincs címzés, rajta anyám kézírása olvasható: „Drága jó Magduskámnak, sok szeretettel csókol a kis Zsuzsika." Anyám testvére, Magda nagynéném férjével és leányával 1936-ban Franciaországba emigráltak. Nyilvánvalóan egy levéllel együtt, borítékban küldték el a képet Magduskának, Zsuzsikától. A becézés az intimitást és a családiasságot jelzi, noha akkor még sohasem látott engem. Az üzenet alatt dátum: Budapest, 1944. február 14.

Izsó – egy parkban

1944 februárjában, Valentin-napon, a budapesti zsidó asszony, Rubin Lili fényképet küld négyéves kislányáról nővérének, aki valahol Franciaországban bujkál. Egy hónappal később a német hadsereg bevonul Magyarországra, Adolf Eichmann felállítja budapesti főhadiszállását; hihetetlen pontossággal végrehajtják a vidéki zsidóság összegyűjtését és deportálását: Lili kiterjedt családjának tagjai mind elpusztulnak. De ezt ő még nem tudhatja. Hallott-e a varsói gettóról, Treblinká-

* Harvard Review, 2003 tavasz.

ról, a franciaországi deportálásokról? Jelentett számára valamit az a név, hogy Auschwitz? Ezen gondolkozom a képet tartva, anyám hosszúkás betűit nézve. Imádta a szép dolgokat, a nagy selyemmasnit, az aranyláncot. Talán nem akart tudni ezekről a dolgokról. Lehet, hogy azt gondolta: mi biztonságban vagyunk. (Magyarország, ekkor – némi hezitálással – a németek szövetségese volt. A németek azért vonultak be az országba, hogy megakadályozzák a kiugrást, s hogy végre „gondoskodjanak" a magyar zsidókról.)

Rubin Zsuzsi levele Izsóhoz 1944-ből

A munkaszolgálatról viszont valamit tudnia kellett: a játéktűzhely mellett készült felvételt fivérének, Stern Izsónak címezte Zircz városába, rajta a postafiók és az ezred száma. 1940-ben megkezdődött a zsidó férfiak munkaszolgálatba való behívása, nagybátyáimra, Lacira és Izsóra is sor került. Apám is megkapta a behívót, de anyám közbenjárásának köszönhetően, nem tudom pontosan miért, felmentették. Olvastam ezekről a munkaszolgálatos egységekről, néhány filmet is láttam róluk. Kezdetben viszonylag jól bántak a férfiakkal, már amennyire jó bánásmódnak lehet nevezni, ha civileket arra kényszerítenek, hogy rossz táplálék mellett, alkalmatlan öltözetben hosszú órákon keresztül erdőt irtsanak, követ cipeljenek. Aztán a helyzetük sokkal rosszabbra fordult. 1943 telén a magyar hadsereg vereséget szenvedett a megtámadott (Szovjet) Ukrajnában; *a ruhával, cipővel és élelemmel rosszul ellátott munkaszolgálatos zsidóknak kellett megtisztítaniuk az aknamezőket a reguláris seregek előtt. Akik nem robbantak fel, azok ezrével haltak éhen, fagytak meg, pusztultak el a kimerültségtől, s voltak, akiket agyonvertek vagy szórakozásból lőttek agyon.*

Izsó nagybátyám a munkaszolgálatban halt meg, máig sem tudni, pontosan mikor és hol. Laci nagybátyám – aki túlélte a munkaszolgálatot – hamar szem elől vesztette őt. Még sokáig mondogatta, amikor Izsó neve szóba került: „Túlságosan udvarias volt, képtelen volt tülekedni, hagyta, hogy mások kihasználják. Bárcsak vele lehettem volna, hogy segítsek neki!" Laci a jég hátán is megélt, legalábbis ezt gondolta magáról. Azt hiszem, inkább szerencséje volt.

Nézzük a négyéves háziasszonyt ábrázoló képeslapot, melyet Izsónak címeztek Zirczre. Rajta anyám üzenete: „Sok szeretettel drága nagybátyámnak!", alatta a nevem: Zsuzsika. Dátum nincs rajta. A képeslapot valóban feladták, ezt jelzi a bélyeg, s rajta a bélyegző (sajnos még nagyítóval sem tudom kibetűzni). Feltehetően ezt a képet is körülbelül ugyanakkor adta fel anyám, mint a nővérének küldött másikat, tehát 1944 januárjában vagy februárjában. Élt még akkor Izsó? Remélem, hogy igen, és azt is, hogy megkapta a képeslapot, és elmosolyodott viccesen beállított unokahúgocskáján. Nagyon büszke volt rám – mindenki ezt mondta –, remélem, örült a fényképnek.

De Izsó elpusztult, ha nem itt, akkor valamikor később. Miként került vissza a fénykép anyámhoz? Lehet, hogy visszaküldték, hogy a „Címzett elhunyt"? Viszont feladó nem szerepel a lapon. Lehet, hogy nagybátyám halála után egy csomagban visszaküldték a holmiját? Nem, ez túlságosan civilizált megoldás lett volna, ráadásul sohasem kaptunk semmiféle hivatalos papírt a haláláról. Talán a halála előtt odaadta valakinek a fényképet: hogyha az illető életben marad, jutassa vissza a családnak. Lehet, hogy Lili más papírokat is visszakapott, melyek azután Magyarországon maradtak. Elképzelem a jelenetet: 1945 nyarán vagy kora őszén nagyanyám még minding hazavárja fiát. Egy férfi kopogtat, megáll az ajtóban, zavarában egyik lábáról a másikra áll: „Ezt hoztam, Izsó kért meg rá." Nem, ez túlságosan melodramatikus. Nem tudom, miként kerültek vissza hozzánk a fényképek.

További jelek után kutatok. A lapot Stern Izsónak címezték, így: előbb a családnév, aztán a keresztnév. A neve után három betű: *k.m.sz.* A kényszermunkát eufemisztikusan „munkaszolgálat"-nak nevezték, az *m.sz.* bizonyára ennek a rövidítése, de mit jelenthet a *k.*? Itt az ideje, hogy elővegyem Randolph Braham magyarországi holokausztról szóló nagy könyvét, amely ilyen kérdésekben a bibliám. Braham legalább két k-val kezdődő kifejezést említ a munkaszolgálattal kapcsolatban: lehetett „közérdekű" és lehetett „kisegítő". Közérdekű munkaszolgálatról volt szó a hadseregben, kisegítő munkaszolgálatról pedig Ukrajnában. Ez utóbbi esetben fegyvertelenül, civil ruhában kellett átfésülni a munkaszolgálatosoknak az aknamezőket.

Hol van Zircz? Mintha nem is magyar név lenne! Talán Ukrajnában van, a keleti fronton? Meg kell nézzem egy részletes térképen vagy az interneten! Zircz (pontosabban Zirc) Északnyugat-Magyarországon található, közel az osztrák határhoz, Veszprém mellett. Hajdan cisztercita kolostor állt itt, a hely híres tudósközpont volt a XI. századtól. Nem ukrán, hanem valódi, történelmi magyar helység – a sors iróniája, hogy egy ilyen városban állomásozott a munkatábor. De hát Dachau is büszke középkori templomára, Buchenwald pedig egy kőhajításnyira van Weimartól, Goethe otthonától. Izsó legalább nem a keleti fronton volt. Amikor anyám elküldte fivérének a fényképet, melyen a játéktűzhely mellett állok, akkor – ha még élt, és még Zirczen volt – nem aknamezőket tisztított, csupán fázott, éhezett, kimerítő munkát vég-

zett, és szenvedett a keretlegények durvaságától.

Izsó úriember volt. Arca ovális, szeme barna, apró, fekete keretes, elegáns szemüvegében furcsán kortársunknak látszik azon a portrén, melyet szintén a fényképkupacban találtam. Barna, lefésült haja szabadon hagyja magas homlokát: kezdett kopaszodni. Sötétszürke öltönyt visel, puha gallérú fehér inggel, és széles, csíkos nyakkendővel; ajkán finom mosoly bujkál. Igazi úriember. A fénykép hátoldalán halvány írás, nagyítóval tudom csak elolvasni: Stern Izsó, azután a budapesti cím (ugyanaz, mint a miénk és a nagyanyámé: együtt laktunk egy nagy lakásban), majd egy dátum és helységnév: 1904, Nagymihály, nyilvánvalóan születésének helye és éve, majd születésének pontos dátuma: március 22. Alatta édesanyja leánykori neve: Lebovits Teréz, majd hivatalos pecsét, fekete tintával írt bejegyzés és olvashatatlan aláírás. A bejegyzés egy számot tartalmaz (olyat, mint egy igazolványszám), továbbá odaírták, hogy „láttam", alatta dátum: 1942. december 30., és aláírás. 1942. december 30-án Izsó megjelent egy hivatalos személy előtt, akitől eltávozási vagy hazatérési engedélyt kapott. Ekkor 38 éves volt. A hivatalnok lepecsételte a fénykép hátoldalát. Valahogy ez a kép is visszakerült anyámhoz vagy a nagyanyámhoz.

Izsó személyi igazolvány fényképe...

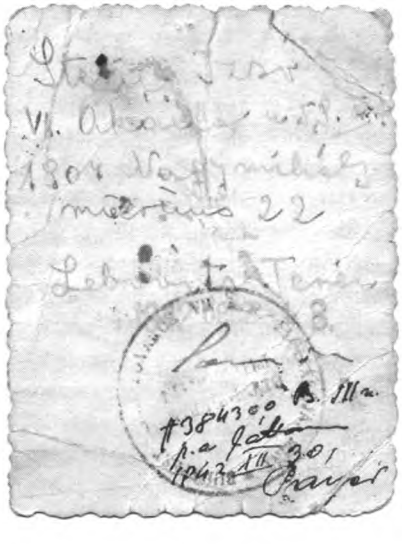

...és annak hátoldala

Braham könyvének 338. oldalán ez olvasható: 1942 novemberében a Védelmi Minisztérium rendeletére minden 18 és 48 év közötti zsidó férfinak összeírásra kellett jelentkeznie. „Az érintett zsidók kötelesek két igazolványképet vinni, melyből az egyik, miután lepecsételték a sorozóirodában és a helyi nyilvántartó irodában, igazolni fogja a nyilvántartásba vételt." Tehát Izsó „nyilvántartásba-vételi igazolását" tartom a kezemben, lepecsételve, dátumozva és aláírva. Csak egyetlen pecsét van rajta. Könyvében Braham egy ugyanilyen fénykép mindkét oldalát közli. Ezen is ugyanazok a fontos adatok szerepelnek: születési hely, évszám, állandó lakcím, anyja leánykori neve. A könyvben szereplő fényképen is csupán egyetlen pecsét és aláírás látható, a dátum: 1942. december 22. Az emberek, úgy látszik, tényleg eleget tettek a minisztériumi rendeletnek. A könyvben szereplő ismeretlen férfi 1922-ben született, tehát jóval fiatalabb volt, mint a nagybátyám. De Izsó sem volt öreg. Normális körülmények között egy 38 éves ember nem öreg.

Izsó születési helyét nem találom a térképen. Több mint száz Nagy kezdetű helységnév szerepel: van Nagyarany-puszta, Nagyerdő, Nagylengyel, Nagyszentjános, mindenféle „nagyság", amit csak el lehet képzelni, de Nagymihály nincsen. A Sternek Magyarország elcsatolt északkeleti részéből származtak, és Nagymihály – melynek lehet, hogy éppúgy megváltoztatták a nevét, mint Ungvárnak, melyből Uzsgorod lett – talán erre található. Szükségem lenne egy 1904-es Magyarország-térképre. Izsó volt a legidősebb gyermek, születésekor a család talán még nem költözött fel Budapestre.

További róla készült fénykép után kutatok. Itt van két, nyilvánvalóan 1944 előtt készült amatőr felvétel. Az egyiken Izsó meztelen felsőtesttel áll mosolygós, fürdőruhás férfiak és nők között. A kép talán egy vasárnap reggelen, a Margit-szigeti Sportuszodában vagy a Gellértben készült. Izsó előrehajolva rákönyököl egy fonott karosszékre, melyben egy fiatalember dől hátra; Izsó válla hozzáér a szék karfáján ülő szőke nőhöz. A kép előterében két kislány látható, akik a mögöttük ülő házaspár (feltehetően a szüleik) lábának támaszkodnak. Sejtelmem sincs, kik ezek az emberek, csupán Izsót ismerem fel. (Különös, hogy egyből felismerem, noha egyáltalán nincsenek róla élő emlékeim.) Itt is elegáns, fekete keretes szemüvegét viseli. Haja kissé kócos, arca komoly, de nyugodt. Boldognak látszik.

A másik képen ugyanazt a sötétszürke öltönyt viseli fehér inggel és nyakkendővel, mint az igazolványképen. Padon ül egy parkban, mellette ifjú pár, világos nyári ruhában. A mosolygó nő pettyes ruhát visel, fején divatos szalmakalap, rajta virágok és szalag; a kalapot ferdén, kicsit kacéran, egyik oldalon a szemébe húzva viseli. A férfi világosszürke puhakalapja nem nagyon illik fehér öltönyéhez. Egészen közel ülnek egymáshoz, a nő bal kezén briliánsgyűrű. Talán nemrég volt az eljegyzésük. Jólöltözöttek, és mégis van bennük valami vidékies. Izsó, fedetlen fejjel, kicsit távolabb ül tőlük. Az ifjú pár talán a kiterjedt Stern család vidéki rokonai, akik fellátogattak a fővárosba – a Ligetben sétáltak és leültek egy padra.

Az is lehet, hogy a fénykép nem Budapesten készült, hogy Izsó volt az, aki hazalátogatott. Bárhogy is történt, az esemény érdemes volt arra, hogy megörökítsék, hogy ünnepeljenek egy derűs nyári napon.

A vidéken élő magyar zsidóság majdnem egészét (közel félmillió embert) deportálták. Csak nagyon kevesen tértek vissza. Ez a pár is nem sokkal később meg fog halni, de ők ezt nem tudják. Sért a végzetes irónia trivialitása, mellyel ez a fénykép felidézi az idő visszafordíthatatlanságának kínzó, ám egyben túlságosan is egyszerű képzetét. De hagyjuk a filozófiát! Inkább nézzük, ahogy a nő kedvese karjának támaszkodik, ahogy a kalapot viseli, félrecsapva, mint Marlene Dietrich. Az árnyékok játékát a nyakán, az arcán, ajkain. Csak nézzük!

Még egy képeslapméretű fényképet találtam, melyen nagy csoportnyi férfi látható. Olyan, mint egy osztályfénykép: egy ülő sor, mögötte három álló, a magasak hátul. A háttérben egy hangár vagy barakk hatalmas nyitott ajtaja. A kép közepén hosszan beszakadt, hátulról celluxszal ragasztották össze. Lehet, hogy valaki félig eltépte, majd meggondolta magát, vagy talán összehajtották, hogy beleférjen egy zsebbe, és így szakadt el. A férfiakon téli viselet: zakó, pulóver, télikabát. Nem viselnek egyenruhát, de valahogy katonásan néznek ki. Sokuk bal karján csíkos, nyilvánvalóan nemzeti színű karszalag (vannak, akiknek nem látszik a karjuk). Többségük feje fedetlen, de akadnak, akik gyapjú munkássapkát viselnek. Az egyik oldalon egy kövér, katonasapkát viselő férfi ül, gyapjúzakója felett fehér szakácskötény, karján nincs karszalag. Nagybátyám, Izsó a hátsó sor bal szélén áll, hajadonfőtt, sötét kabátban, nyakán világos sállal. Mosolytalanul egyenesen a kamerába néz. A szakácson és egy első sorban guggoló férfin kívül senki sem mosolyog. Min mosolyog ez a guggoló ember? Ő is munkaszolgálatos, karján ott a karszalag. Lehet, hogy a fényképezőgép az oka, hisz vannak, akik önkéntelenül elmosolyodnak, he megpillantanak egy kamerát. De az ő mosolya sem igazán boldog: a férfi félprofilból látszik, egyik szeme csukva, másikkal oldalvást tekint a kamerába.

Izsó – munkaszolgálatosként

Erre a képre semmit sem írtak, magán a képen sincs semmilyen címke vagy jel. Ettől függetlenül kétségtelen, hogy munkaszolgálatosok láthatók a képen: testtartásuk, tekintetük, karszalagjuk megmutatja, kik ők. Húsz embert számolok, plusz a szakács. Miért van a szakácson katonasapka? Ő is munkaszolgálatos volt, vagy ő a hadsereg katonája? Vállára dobva egy konyharuha, mely a kötény madzagjáig ér.

A férfiak viszonylag egészségesnek látszanak, a kép minden bizonnyal a kezdeti időszakban készült, talán nem sokkal Izsó 1942-es, decemberi bevonulása után. Az is lehet, hogy még korábban készült a kép: sok zsidót már 1940-ben és 1941-ben is behívtak, majd néhány hónappal később hazaengedték őket, hogy azután ismét behívót küldhessenek nekik. De miért ez a csoportkép, és hogy került az anyámhoz? Furcsa, de olyan, mint egy „emlékkép a munkaszolgálatból". Zirczen készítették ezt a képet, vagy Zircz csak később következett, amikor már nem fényképeztek?

A túlélő Lacinak is megvolt ez a fénykép, és utóbb elvesztette? Munkaszolgálatosként ő is megkapta a rólam készült fényképek valamelyikét? Nem tudom, és nincs is már senki, akit megkérdezhetnék. Magda nagynéném néhány évvel anyám előtt halt meg, Laci nagybátyám pedig anyám halála után pár évvel távozott. Amíg éltek, sohasem beszéltünk ezekről a dolgokról. És úgy látszik, sohasem fordítottam meg a képeket, hogy megnézzem, mit írtak rájuk. Vagy ha láttam, akkor az írás nem jelentett semmit számomra.

A kutyasétáltató és a háziasszonyos képet elküldöm a kiadónak. Gyermekkori képeket kértek: „a szerző akkor és most" – mondták. A többit visszateszem a fiókba, nem próbálom szétválogatni őket. Egyszer majd biztosan rendet fogok csinálni. Veszek egy szép albumot, mindet rendben beleragasztom, és jegyzeteket írok majd a képekhez, a gyermekeimnek.

Közben azon töröm a fejem, hogy vajon vak volt az anyám és nemtörődöm, hogy 1944 februárjában fényképészhez vitt engem? Azt persze nem tudhatta, mi fog történni néhány hét múlva: hogy összes vidéki unokatestvérét, nagynénjét és nagybátyját összegyűjtik és meggyilkolják, mi magunk pedig bujkálni és menekülni fogunk. De mégis, a háború kellős közepén miként tudott eleget tenni a polgári rítusoknak: időpontot megbeszélni a fényképésszel, selyemmasnikkal és ostoba beállításokkal foglalkozni? Hacsak ez nem éppen az a kitartás, amely bátorságra és éleslátásra vall: hogy folyamatosan megerősítette létét, a mi létünket, még akkor is, amikor a pusztulással kellett szembenézni.

Margitta Nóra fordítása

Oz Almog (kritikai riport)

Oz Almog azt kérdezi, hogy „Hát ő is...??". A Budapesti Zsidó Múzeumban tavasszal 301 portréfestményét és a hozzájuk tartozó életismertető rövid szövegét állította ki. A Szombat e havi számát az ő képeivel illusztráltuk.

Amit először észrevesz az ember, hogy azonos méretű képek, azonos stílusban, szorosan együtt sorjáznak a falon. „Nagyított útlevélképek" – írja egy cikk. Nem fotórealizmus, hanem összefogott formák világos, élénk színekkel, az egységes sorozat nagy technikai tudást mutat.

Azt mondja magáról Oz Almog, hogy ő többedik generációs izraeli, Oroszországból és Lengyelországból mentek az ősei Palesztinába. Maga Bécsben tanult, és ott is él. Főiskolás korában portrék festésével tartotta el magát. Talán innen jön kitűnő technikája és jól fejlett karakterérzéke. Mesél Bécsről, hogy sötét, esős, az emberek rosszkedvűek, magukba temetkezők, és a fiataloknak nincs gyerekük. Bezzeg Izraelben erős a fény, összejárnak az emberek veszekedni és röhögni, és a fiatal családok tele vannak gyerekkel.

Miért élsz akkor Bécsben? Mondja, hogy van lakása Tel-Avivban is, de ott keveset tartózkodik. Óriási a különbség a két hely között, de ezek az ő személyes helyei. Pontosan így van képei személyeivel is. Az 1300 ember, akiket megfestett „képes tárházában", a „kulturális megszállottság krónikájában", azok is sokfélék jellemre, arcra, de őhozzá tartoznak. Mózestől Jézuson át, Maimonidesen keresztül Albert Einsteinig és Marx Károlyig mindenki az élete része. Azt mondja, hogy ő nem bíró és nem történész, mint ahogyan nem időjárási utazó, hanem Oz Almog, egy narodnij hudozsnyik (kifejezés a szocreál korából: népi festő). Nem egy városi garázsban, az autó mellett fest saját magának. Igen, veszik a képeit. Egy asszonynak már 54 portréja van tőle.

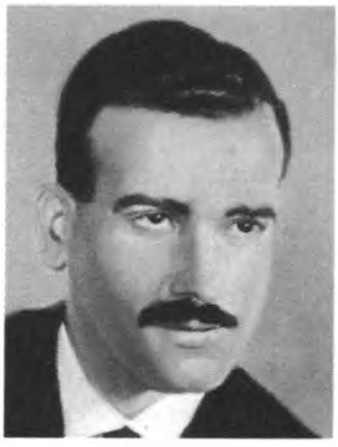

Eli Cohen (Eliahu Cohen) izraeli titkos ügynök (Alexandria, Egyiptom, 1924) (Damaszkusz, Szíria, 1965, felakasztották)

Cohent, aki Egyiptomban nőtt fel és tanult, a sinai válság idején (1956) kiutasították az országból. Izraelben kezdett a titkosszolgálatnak dolgozni. Egy év kellett ahhoz, hogy Argentínában mint szír üzletember, hamis identitást építsen fel magának, hogy aztán izraeli kémként kezdje meg küldetését Szíriában, ahol szoros kapcsolatokat kötött különböző kormánytisztviselőkkel. 1965-ben adóvevője lehallgatásával bukkantak nyomára. VI. Pál pápa, továbbá Franciaország, Belgium és Kanada államfőinek intervenciója ellenére Cohent nyilvánosan felakasztották. Izraelben utcák, terek, parkok viselik a nevét.

Akkor te nem vagy következetes ember. Dehogynem. Egy belső fotóalbumot festek következetesen. Akik eszembe jutnak. Ezek különleges személyek, zsenik, gengszterek, Rákosi, Kun Béla – akik itt Budapesten nem láthatók –, ezek mind erős, jellegzetes figurák voltak. Eszembe jutottak.

Próbálom megérteni, de azt értem, hogy a mi itthoni politikai véleményeink és kulturális szokásaink milyen előítéletesek. Attól, hogy inkább Bécsben él, miért ne lehetne zsidóbb, mintha Izraelben élne? Attól, hogy a zsidó történelem és kultúra figuráiból válogat, a köztudatban élve maradtakat festi. A formarendszere – amit használ – a felsorolás egyetlen hiteles módszerének tűnik.

Azt mondja, hogy a körülmények határozzák meg jelentősen az embereket. Értsd meg, ez hatalmas érv a sematizáló rasszizmussal szemben. Semmi fűnyíró általánosítással nem értek egyet.

Én Oz Almog vagyok, és ezt a kiállítást én csinálom. Azokat festem, akik akármiért nekem érdekesek. Izraelieket, diaszpórában élőket. Nem hencegni akarok, és nem lovon ülő vezérek érdekelnek csak, akiket szeret vagy utál a mai politika. Na akkor néhány mediterrán szín, egy centrális kompozíció. Legtöbben belenéznek a szemembe. Ha nem tetszik, ne nézd, menjél haza.

Aztán próbáld megemészteni, amit láttál. Lehet, hogy néhány hónap múlva hozom a Kóser Nosztra kiállításomat is Magyarországra. Az amerikai zsidó gengszterek portréi szemből és profilból. Akik a nagy olasz maffiákkal szövetségben működtek, és csak sábeszkor nem vállaltak munkát. Szeretném a heavy metal zenekarommal megnyitni a kiállítást. „Majd fogsz te látni meg hallani."

A decemberben nyílt bécsi gengszterkiállításom sajtótájékoztatóján majdnem összeverekedtem zsidó újságírókkal, akik nem fogadták el, hogy ilyen negatív beállításban mutatom a hébereket. Miért? Buber is tiltakozott a szépre lakkozás ellen, mert fontosnak tartotta – a nagy szellemeken kívül – a XIX. századi városi zsebtolvajbandákat. Tudod, Dickens Twist Olivérjéből Fagin bandáját. Aztán néhány „ultrajobboldalival" támadt konfliktusom, akik a kiállítást a zsidó faj igazi arcának titulálták. Ezeknek meg a katolikus kultúrájú olasz maffiával kellett érvelnem, akik anya- és családszeretetük miatt hamar szövetkeztek a zsidó gengszterekkel.

Próbáld megérteni a kabbala rendszere szerint is, hogy az élet egyensúlyok-

ban működik. Gondolj a zsidó esküvőre, ahol a középen álló vőlegényt a rabbi és a menyasszony hétszer körüljárják. Gondolj Józsuára, aki a zsidókkal Jerikót járta körül hétszer. Meg a gólemépítő rabbira, aki az agyagtestet körbejárva keltette életre. Bizonyos különböző dolgokat össze kell keverni. Egy kultúra pedig ellentétes dolgok halmaza. Most én is körbejárom.

Igen, bohóc vagyok, vagy próféta. Új szempontok merülnek fel, és nekünk művészeknek kell észrevennünk először. Mi vagyunk a kultúra önkontrollja.

A kiállítás megnyitása és a beszélgetésünk óta eltelt néhány hét. Sokat jár az „ügy" az eszemben, ami annak a jele szokott lenni, hogy megérintett a jelenség. A festő személye, a kiállítás-mű programja, a válogatás politikai szisztémája, és persze a képsorozat.

Oz Almog exta kemény figura, telve lágy érzésekkel. Erős testalkat, kopaszra nyírt fej, laza, semmi különös öltözködés. Ha beszél, nagyon megátalkodott és csökönyös, és nagyon megengedő.

Bécsi aktivista stílusban festett és élt. Néhány éve rendőri szem-orr-száj részletekből összerakott személyes ismerős portrékat. Majd a második világháborúban a Vörös Hadsereg tisztjeként harcoló, többnyire eltűnt zsidók portrésorozatát festette meg. Aztán kezdett a „hát ő is??" szériához.

Ezekben a kiállításokban – mert szerintem igazán a kiállítás a mű – én zsidó patriotizmust látok. A magyar kultúrában az utolsó kétszáz évben a lexikonok és felsorolások aktuális politikai szempontok alapján válogatódtak. Mintha mindenkinek identitás- és legitimitásnehézségei lettek volna.

Igazán egyetlen hasonló magyar válogatási rendszert láttam: Somogyi Győző magyar hadvezérek sorozatát a közelmúltban. Lett is botrány, hogy Zrínyi és Bem mellett Horthy és Görgey is szerepelt a sorozatban. A heves diskurzusban már említést sem kapott, hogy Zrínyi és Bem – hur – nem is magyarok voltak, de a magyar érdekekért csatáztak. A jó Bem még magyarul sem tudott.

A Somogyi által adott cím egyértelmű volt, a művész otthon, egy szobányi terepasztalon játszotta le a csatákat. Nem értettük, hogy *hadműveletről* van szó.

Az „igazolványkép"-ség is nagyon hat rám utólag. Ez erősíti a felsorolásjelleget. Sorozatfestőnek lenni nehéz, az emberi arcok rángatják a szemet-lelket sötét-világos, lent-fent, szimpatikus-ellenszenves irányba. A „Hát ő is…??" sorozat egyedül a szemembe néz: kedves, nyílt, félrenéz: távolságtartó, rideg effektussal él néha. Tudják, az 1983-as Frey-kísérlet az eredeti, szembenéző Mona Lisával, akit minden néző szeretett, ellentétben a módosított, félretekintő másolattal, akit ridegnek, elutasítónak látott a kontrollcsoport.

Valami közhelyszerű van a portrékban. Örkény írja, hogy a közhelyek használhatatlanok, mert elkopnak. „De ha én szituációba helyezem, abban a pillanatban szikrázik, hat és mond valamit."

E képsorozatnál a szituáció a patriotizmus, a kulturális megszállottság általános fogalma. Nem csupán a zsidó értelemben előforduló „hazaszeretet".

Milyen romantikus XIX. századi eszme ez. De réges-régen más a történelmi helyzet.

A szocialista politikai művészet után közönség és szakember rögtön irtózni kezdett még a politika gyanújától is. Szex szabad, brutalitás szabad, különben minket csak a művészet nyelve érdekel. Már akadémikus követelménnyé válik kies honunkban a szándék- és tartalomnélküliség. A Külügyminisztérium képeket vásárol a diplomáciai kirendeltségeknek. Remek geometrikus-konstruktivista, elvont képek. Ez illik is, mert egy diplomata nem mond semmit, azt is halkan. Egy kiállítás is akkor kapja a legjobb helyet és legtöbb szót, ha belesimul a mi nyugtalan, nyugalom után áhítozó kultúránkba. Én meg azt képzelem, jó az nagyon, ha kicsit felráznak, megmérgesítenek, ha a megszokott rendszeremből kibillentenek, hogy csiszolják az agyamat. Mint Oz Almog.

Thury Levente

Lazar Mojszejevics Kaganovics szovjet politikus (Kabany, Csernobil, 1893) (Moszkva, 1991)

Kaganovics, bizalmas tanácsadója és sógora Sztálinnak, akinek halála után 1957-ig a központi bizottság egyetlen zsidó tagja volt. ő szervezte Leo Trockijjal együtt a Vörös Hadsereget, 1930-35 között moszkvai pártvezető volt, népi komisszárként részt vett a közlekedés (1935-42, többek között a moszkvai metró) és a nehézipar fejlesztésében. Kaganovics szervezte a kényszerkollektivizációt Ukrajnában, s ő tehető felelőssé az 1935-39 közötti tisztogatásért. Végül Hruscsov megfosztotta hatalmától az akkor éppen első miniszterelnökhelyettest, akit 1961-ben a pártból is kizártak.

Rosa Luxemburg német-lengyel politikus (Zamosc, Lengyelország, 1871) (Berlin, 1919, meggyilkolták)

Luxemburg 1893-ban az egyik megalapítója volt a lengyel szocialista pártnak, 1897-ben került Németországba. 1906-tól marxista nemzetgazdaságot tanított a berlini pártiskolán. Az I. világháború alatt Luxemburg a háború ellen lépett fel, ezért szinte állandóan börtönben volt. 1917-ben Karl Liebknechttel közösen hozták létre a Spartakus-szövetséget, majd 1918 végén a német kommunista pártot. Az 1919 januári felkelés során Luxemburgot és Liebknechtet elfogták a reakciós kormánycsapatok és megölték őket.

Nagyünnepi kavalkád

Tisri hónap telis-tele van ünnepekkel. Ros Hásáná a zsidó újév, Jom Kipur az engesztelés napja, Szukkot a sátoros ünnep, és Szimhát Torá a Tóra örömünnepe.
Az alábbi feladatok az ünnepekhez kapcsolódnak. Nagyon édes, kerek és jó új évre írattassatok be, s legyen sok örömötök a rejtvények fejtésében, a mese olvasásában.

Mézessüti-recept Ros Hásánára

Hozzávalók:
3/4 csésze cukor
2 tojás
1 evőkanál olaj
1/2 csésze méz
1/3 csésze hideg kávé
1/4 teáskanál gyömbér
2 csésze liszt
2 teáskanál sütőpor
1/2 teáskanál szódabikarbóna
1 teáskanál fahéj
1/2 csésze mandula

Verd fel a tojásokat habosra. Add hozzá a cukrot, és verd még egy kicsit. Fokozatosan add hozzá a folyékony hozzávalókat, majd a száraz hozzávalókat. Öntsd bele a masszát egy sütőformába. A mandulát szórd a tetejére. Süsd 3/4 óráig 165 fokon.

Pontról pontra

Kösd össze a pontokat, hogy megtudd, ki fújja a sófárt.

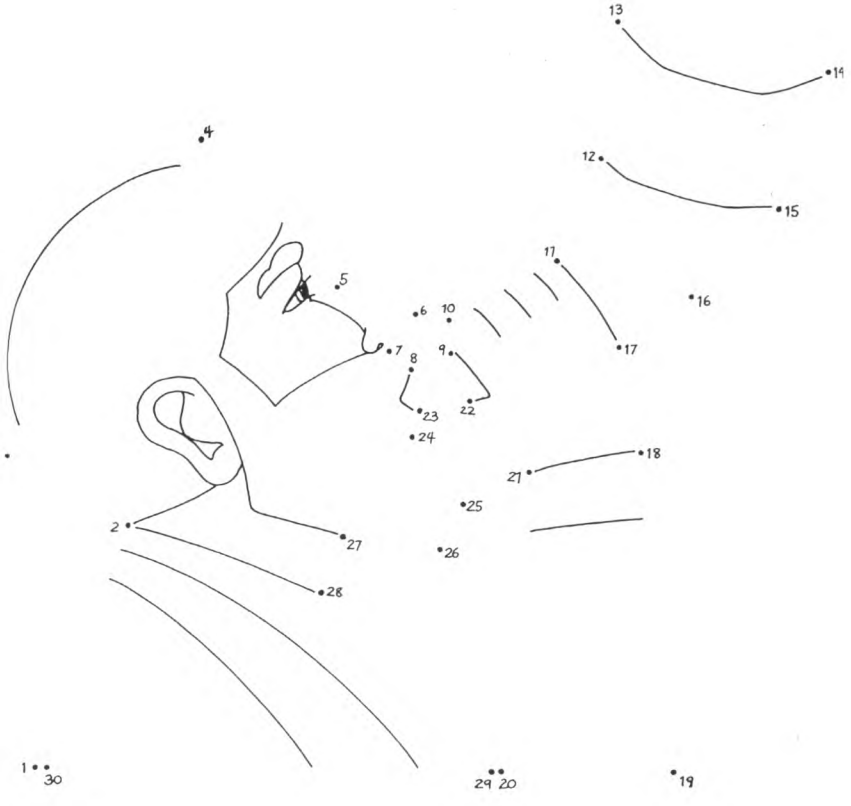

Szukkoti rímek

Gyerünk építs, legyél bátor,
hét napig áll a szép…

A tetején, hogy ne érjen vád,
ne legyen más, csak pár köteg …

Azt tudjuk, hogy a sátorban kell lenni,
és mit kell még a sátorban? …

A Szukkothoz kell még, hogy végy
növényfajtát, mennyi kell? …

Az egyik fajta, melyen nem fog a tűz,
fája szomorú sokszor, ez a …

Az etrog sárga és nagyon finom,
olyan ránézésre pont, mint egy …

Nyolc napig mindenki sátorban lakott,
ezt az ünnepet úgy hívják…

Boldog szülinapot!

Ros Hásáná a világ születésnapja. Díszítsétek ki a születésnapi tortát az ünnepre.

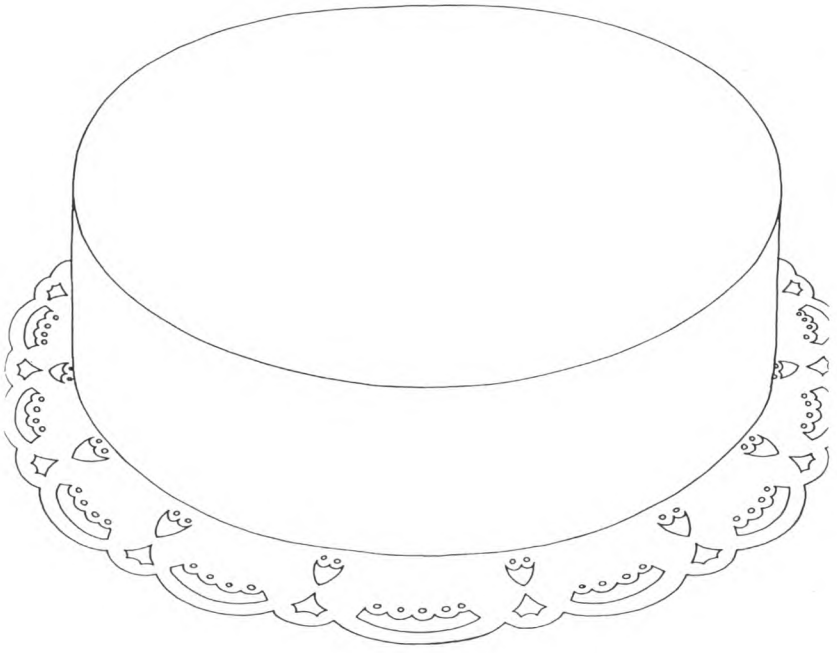

Újévi totó

1. **Melyik hónapban van Ros Hásáná?**
   a) Tisri
   b) Elul
   c) Kiszlév

2. **Hogyan nevezzük a sófár hosszú hangját?**
   a) svárim
   b) truá
   c) tekiá

3. **Mit jelent az pontosan, hogy Ros Hásáná?**
   a) az év kezdete
   b) az év eleje
   c) az év feje

4. **Melyik a Ros Hásáná után következő ünnep?**
   a) szukkot
   b) szimhát torá
   c) jom kipur

5. **Miben más az újévi kalács, mint a sábát?**
   a) édesebb
   b) kerek
   c) fényes

6. **Mi a táslich?**
   a) főünnepi esti ima
   b) a bűnök elkerülése
   c) esőhívó szertartás

7. **Hány nap telik el Jom Kipur és Ros Hásáná között?**
   a) tíz
   b) kilenc
   c) nyolc

8. **Mit kívánunk egymásnak Ros Hásánákor?**
   a) Lesáná tová tikátévu!
   b) Lesáná tová tichátému!
   c) Lesáná tová tichátészu!

Fritz Zsuzsa

Közmagyar Kozmoszgyúró babilóniai kalendáriuma

OKTÓBER (első fele: Tisri) Szűz (árny)
MAJOM (KÚF) (100-as)

A Kuf a százas – majmot jelent a tizenkilencedik betű. Kemény a nyakunk, nem könnyen mondunk le az önkényeztetésről. A belső korholó hangot pedig fárasztó figyelni, s megvívni vele naponta… Mint egy majom, úgy ül a nyakunkon. Az első időkben a Tan hazugságnak tűnik. Utánoznunk kell a jót, mintha egy majom tenné. Ádám szépsége oly nagy volt, hogy a többi ember majom hozzá képest. Sárához képest a többi asszony tűnt majomnak. Sára is majomnak tűnt Éva mellett, miközben Éva is csak majomnak tűnt Ádám mellett – az ő sarkai fénylőbbek voltak a Napnál, milyen lehetett az arca! De Istennel összehasonlítva Ádám is csak olyan volt, mint egy majom! A vallás nem tagadja, hogy az ember és a

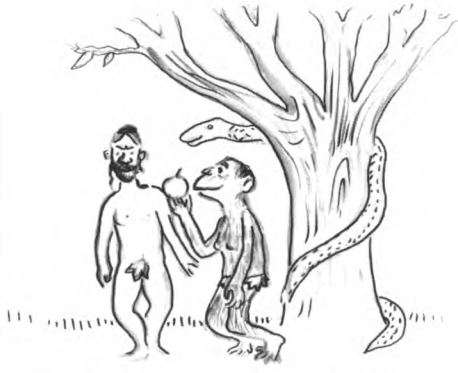

majom rokonok… Az indiai legendákban is szerepelnek a majmok. A Rámájána, Ráma földi emberré válásáról szól, akinek feleségét, Szítát, a gyönyörűt, elrabolják a démonok királyának, Rávánának hadai. Az erdőben Hanumán, a majomkirály segíti, s a majmok népe. Ráma és Szíta az első emberpár, a majmok népe közül…

A buddhizmusban a majmok azok a bölcsek, akik előző életükben hibákat követtek el a Tan gyakorlása közben, s ezért kell Rámát (vagyis Krisnát, a Vonzót) segíteniük. „Ki szenvedélye

közben hal, új létet új vágyakra kap, és ki pusztul sötétségben, azt újjá dőre nő szüli. Kit halála a szent összhang állapotban ér utol, a lényegtudó bölcsek makulátlan honába száll."

OKTÓBER (második fele: CHESVÁN) Mérleg (fény-árny)
FEJ (RES) (200-AS)

A huszadik jel a kétszázas, a „res", a „fej". A hiúság ellen a leghatékonyabb módszer: dobd el a dicsőség koronáját! Akármilyen kiemelkedő tehetségeid, adottságaid vannak, a problémamegoldásod átlagos. Nem vagy azonos tulajdonságaiddal, se a jó, se a rossz adottságaiddal.

Aki magát szélsőségesen különbnek képzeli az átlagnál, az valószínűleg ugyanilyen mértékben elégedetlen önmagával. A gyakori irreális ambíciók részben a bizonytalanság jelei – ha nem így gondolnák, a bölcsek nem ajánlanák, hogy az ember óvakodjon a vezető állástól. Jó és rossz és átlagos adottságainktól függetlenül vagyunk csodalények. Egy „elvont", nivdál szinten, ahogy a prágai Maharal mondaná. Ajándékok vagyunk, nyílások, kapcsok, gyógyszerszámok. Arany Kerítés, Tan Igája, Forduló Mutató, Tiszta Víz vagyunk. Az Utód Támogatása is mi vagyunk. A Majom, az Ősember Bordája. A Fej, a Száj, a Fog, ez mind mi vagyunk, varázslatos, alakítható agyaglények, gólemek.

Aki korholista, önvédelemből másokat rosszabbnak lát magánál, tévesen azt képzeli, hogy szeretetből korhol, eltéríti korholásával a saját hibáiról a figyelmet. Az az elképzelésük, hogy a képzelt vagy valódi bűnökért büntetés jár. Pedig aki magáról tiszteletlenül beszél, ezzel Létrehozója iránti tiszteletlenségét is kimutatja. A hod nafsónak hívott lélekvisszhangot, a ragyogást tünteti el, aki rossznak képzeli magát. Ahelyett, hogy alkalmanként egy-egy tévedést bocsátana meg magának, sorjában. Nem szabad hagyni, hogy önértékünk hatalmas barátoktól, vagy vonzó partnerektől, netán különleges tudástól függjön. A korholizmus rossz szokását úgy lehet leállítani, ha teljesen leállunk vele. Csak most, csak ma azért se mondunk negatív véleményt. Felismerjük, hogy e rossz szokás hosszú távon minket magunkat pusztít, kikezdi barátságainkat, az átok visszaszáll fejünkre. Őszinte megtérésünket bizonyítandó, olyankor se kritizáljunk, ha alkalmunk lenne rá, és „igazunk van". A Teremtő nem azt kéri, hogy akkor szeressük egymást, ha már tökéletesek vagyunk. Feltétel nélkül kell elfogadnunk magunkat és egymást. Harkályszerű hibalista kopogtatás helyett inkább a harkály fejbólogatását utánozzuk, dicsérjünk, dicsérjünk, dicsérjünk…

Ahogy a Gíta mondja: „De tárgyi javaknál több, ha tudásoddal áldozol, mert a tudásban, ó, Pártha, minden tett benne teljesen… Jöjj, ékesítlek sok virággal: fődd hajolni nem átall…"

Summary

The appearance of a small, Arrow-Cross group with no more than about 50 members, which planned to hold a demonstration on October 15 (the day the Hungarian Nazis, Hitler's last allies, seized power in 1944), caused a storm in Hungarian public life. In Attila Novák's view, however, the entire affair has been blown up out of all proportion, and it only serves to strengthen the identity of the political Left and the official Jewish community – the real danger lies elsewhere, namely that the mainstream Right is legitimizing the anti-Semitic voices centred around the extreme right weekly *Magyar Demokrata*.

"Operation Last Chance", launched by the Simon Wiesenthal Centre, aimed at tracking down war criminals and bringing them to trial was received unfavourably not only by the Right, but also by the Left in Hungary. János Gadó discusses the possible reasons for this unfavourable reception. In his view, there are two main reasons. On the one hand, at the core of the operation initiated by the Wiesenthal Centre is the effort to publicize Eastern Europe's responsibility in the persecution of the Jews during World War 2, which has by now become something of a commonplace in Hungary, and many Hungarian Holocaust scholars feel that the Centre is largely ignoring their work in this field. On the other, the Centre is essentially based in the US and Israel, both countries whose prestige is rather low even in "progressive" left-wing public opinion.

"George Soros dislikes two things about himself: that he is a capitalist and that he is Jewish. His books, his articles, his lectures and his interviews reflect how he has arrived at a rather curious interpretation of "open societies", which in his case incorporates also a critique of globalisation and capitalism. His assertion that Israel, Jewry and he himself is also responsible for growing anti-Semitism, made in November last year, stirred a great public outcry." László Seres and Attila Novák offer an analysis of the policies pursued by the renowned businessman.

Discussed in this month's media review are the deceptive voices in the spirit of political correctness in the left-wing media and the spitefulness of the right-wing media as far as issues regarding Jews and the Near East are concerned. Left-wing writers regularly obscure the fact that the Islam fundamentalism lies at the heart of terrorism, claiming that "extremists are to be found everywhere" in the spirit of political correctness. In an article published on September 11, 2004, *Magyar Nemzet*, a right-wing daily, expressed the opinion that "it is still unclear who can be blamed for the terrorist attacks on September 11", and cautiously propagates the lie (popular among the extreme right, the extreme left and radical Islam) that the US and Israel are to be blamed for the tragedy.

"Tragedy does not end with the burial of the dead; for many people, the daily fight against changed health and, often, mental conditions begins that very day – the struggle with the recurring images of the tragedy, the struggle to overcome fear, enabling the victim to board a bus again and to venture into the city." Zsuzsa Shiri describes the Israeli social worker network caring for the victims of terrorism.

An article on the activity of the Hungarian Jewish Social Help Fund examines the question of what support members of the Jewish community can count on in addition to the traditional social care, to whom families can turn with second and third generation Holocaust-related traumas and what kind of help they can expect.

The Hungarian Orthodox community elected a new president in August following the death of Herman Fixler, who filled this post for over thirty-five years. László Herczog, the new president, was the earlier chief secretary of the community, In Márton Csáki's view, one of the positive changes compared to the earlier, strong hand leadership style, is that the elections elicited a great interest and a flurry of activity among community members.

"Jewish stones in the Hungarian landscape" – Gábor T. Szántó describes his tour of the synagogues and cemeteries in northeaster Hungary and southern Slovakia.

In the centre of Susan Rubin Suleiman's writing ("Zirc") is a family photo made in February, 1944, on which a four year old Jewish girl smiles into the camera in a photo studio. What false sense of security motivated the girl's mother to act as if times were normal, just one month before the German occupation of Hungary? – is the author's puzzled question.